

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Inleiding.....	3
<i>Methode van Onderzoek.....</i>	<i>3</i>
<i>Opbouw van de hoofdstukken</i>	<i>4</i>
Hoofdstuk 1 Zelfdestructieve gentrification.....	5
Hoofdstuk 2 (On)Maakbaarheid van een broedplaats.....	10
Hoofdstuk 3 Broedplaatsbeleid als vorm van vernietigende coöptatie.....	14
Conclusie van deel I.....	17
Inleiding van Deel II.....	18
Hoofdstuk 4 De NDSM-broedplaats en zelfdestructieve gentrification.....	19
Hoofdstuk 5 De (on)maakbaarheid van de NDSM-broedplaats.....	23
Hoofdstuk 6 De NDSM-broedplaats en vernietigende coöptatie.....	26
Conclusie.....	29
Bibliografie.....	31
Bijlage I - Notulen Focusgroep 1.....	34
Bijlage II – Notule Focusgroep 2.....	39

Voorwoord

Mijn ouders hebben als studenten in de jaren tachtig, met lotgenoten, op het KNSM-eiland een pand van de Koninklijke Nederlandse Stoomboot Maatschappij gekraakt. Mijn vader studeerde beeldende kunst aan de Gerit Rietveld Academie en mijn moeder sociologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hun bijzondere verhalen over de kraakpolitiek, collectief wonen en kunstmanifestaties in deze periode in dit markante pand inspireerden mij om me te verdiepen in deze ‘culturele kraakpanden.’ Deze interesse leidde in het najaar van 2008 tot het verrichten van een stage bij Vereniging De Toekomst, de organisatie die de belangen behartigt van de broedplaatsgebruikers op het NDSM-terrein. In de maanden dat ik stage liep heb ik van dichtbij mogen meemaken wat er in de broedplaats leeft en zich manifesteert en heb ik bijzondere mensen ontmoet. Als een logisch gevolg van mijn interesse en bewondering voor dit soort vrije plekken, besloot ik om de ontwikkelingen die zich afspeelden rond de NDSM-broedplaats te laten dienen als onderwerp voor mijn bachelorscriptie. Mijn dank gaat uit naar mijn vader en moeder die mij de bewondering voor culturele vrijplaatsen hebben meegegeven, naar de gebruikers van de NDSM die vaak zo open stonden voor het dialoog, naar het bevlogen bestuur van De Toekomst, naar Pieter van Eeden die op zeer korte termijn de rol van ‘moderator’ wilde vervullen en naar Johan Leestemaker voor zijn inzicht en enthousiasme.

Inleiding

De eerste keer dat ik de NDSM-scheepsloods binnenkwam, vijf jaar geleden, ademde deze grote rauwe industriële ruimte een andere sfeer uit dan nu. Het was toen een ruimte gevuld met een variëteit aan opmerkelijke artefacten, voertuigen, territoria zonder een structuur, maar toch heerste er een soort organische evenwichtigheid. De eerste keer dat ik de loods bezocht in het kader van mijn stage bij Vereniging De Toekomst, driekwart jaar geleden, was er een infrastructuur van straten en ateliers die werd vormgegeven aan de hand van een groot stalen skelet. Ook het omringende terrein is zichtbaar veranderd. Waar voorheen de industriële panden vooral werden gekenmerkt door een romantische vergane glorie zijn er nu restauratieactiviteiten die deze panden weer hun oude allure moeten teruggeven.

Deze veranderingen duiden er op dat het terrein en de broedplaats een transformatieproces doormaakt. Een proces dat te benoemen is als het resultaat van gentrification van het NDSM-terrein en haar omgeving en de institutionalisering van de broedplaats. Dit onderzoek wil deze twee processen van een context voorzien en inzichtelijk maken welke gevolgen deze processen hebben voor de gebruikers van de NDSM. De vraagstelling van dit onderzoek luidt dan ook als volgt:

Wat zijn de gevolgen van gentrification en institutionalisering op de NDSM-broedplaats voor haar gebruikers ?

Methode van Onderzoek

Om deze vraag te beantwoorden is er gekozen voor een driedelige aanpak. Allereerst is er een literatuuronderzoek uitgevoerd, waarin relevante literatuur over gentrification, het 'creative city discours' en broedplaatsen is verwerkt. In dit onderzoek is zowel literatuur gekozen die specifiek ingaat op de NDSM-werf als literatuur met een meer thematische inslag.

Daarnaast is er gekozen om zogenaamde 'focusgroups' te organiseren met een representatieve selectie van de huurders van de NDSM-werf en met het bestuur van De Toekomst om een beeld te krijgen van de ervaringen, meningen en gedachten van deze twee groepen.

Ten derde zijn mijn ervaringen tijdens mijn stage een rijke bron gebleken voor dit onderzoek, men geeft deze werkwijze ook wel de gevleugelde woorden: 'participerende observatie'. Voor dit onderzoek heeft dit de vorm gekregen van (informele) gesprekken met de huurders en bestuursleden en het bijwonen van bijeenkomsten als een ledenvergadering,

raadsvergadering van het stadsdeel Noord en een presentatie van Noordwaarts aangaande hun toekomstplannen voor de NDSM-werf.

Opbouw van de hoofdstukken

Het onderzoek is opgedeeld in twee delen. In het eerste deel wordt er een theoretisch kader geschetst aan de hand van drie thema's te weten: zelfdestructieve gentrification, (on)maakbaarheid van een broedplaats en vernietigende coöptatie. Dit deel is voornamelijk het resultaat van het literatuuronderzoek.

Het tweede deel omvat de 'case study', waarin de hierboven genoemde thema's worden toegepast op de NDSM-broedplaats. Dit deel is vanzelfsprekend voornamelijk het resultaat van de focusgroups en de participerende observatie.

Hoofdstuk 1 Zelfdestructieve gentrification

“Ik denk dat we onszelf zien als een dorpje, zoals in Asterix en Obelix, in een wereld waar het proces van gentrification, vertrutting, plaatsvindt”¹

Deze karakterisering van de secretaris van vereniging De Toekomst, de organisatie die de huurders van de NDSM vertegenwoordigt, duidt op de turbulente ontwikkelingen rond het NDSM-terrein. Hij verwoordt de angst voor invloed die kapitaalkrachtige en commerciële partijen krijgen op het gebied dat een decennium voorheen tot de rafelrand van de stad behoorde. Om een begrip te krijgen van de recente ontwikkelingen rond het NDSM-terrein zal er eerst worden gekeken waar deze metafoor met het bedreigde Gallische dorpje vandaan komt. Deze angst komt enerzijds voort uit eerdere ervaringen met broedplaatsen die spontaan zijn ontstaan in de jaren '80 en werden ontruimd door de gemeente; anderzijds doordat het broedplaatsbeleid dat daarna is ontwikkeld niet kan garanderen dat de huidige gebruikers van het NDSM-terrein zeggenschap behouden over het terrein. Voorts zullen beide ontwikkelingen worden belicht.

Eind jaren '60 en begin jaren '70 ontstond er in Amsterdam een tegencultuur die zich afzette tegen de denk- en leefwijzen van de dominante cultuur. Het was een generatie met antiburgerlijke sentimenten die niet de legitimiteit van autoritair gezag als vanzelfsprekend accepteerde en niet automatisch de leefwijzen en normen en waarden van de vorige generatie overnam. Deze jongeren, ook wel betiteld als 'sociaal anarchisten', kampten met een hoge woningnood. Door de grootschalige leegstand in Amsterdam zagen ze de kans om woningen te kraken. Op deze manier kon deze generatie voldoen aan hun woonbehoefte en het was tegelijkertijd een protest tegen het gevoerde woonbeleid van de gemeente. In deze kraakpanden kon er door het gebrek aan regelgeving en weinig inmenging van externe instituties geëxperimenteerd worden met alternatieve woongemeenschappen en het vermengen van wonen en werken. Daarnaast was het niet ongebruikelijk dat er kunstzinnige, ambachtelijke en sociaal politieke activiteiten werden geïnitieerd die zich onttrokken aan de wetten van de markteconomie. Veel van deze plekken werden gekenmerkt door hun onafhankelijkheid en er werd gestreefd naar zelfwerkzaamheid. Dit hield in dat gebruikers van een vrijplaats gezamenlijk hun pand beheren en ontwikkelen naar eigen inzicht en door gebruik te maken van ieders kwaliteiten. De Kalenderpanden, Vrieshuis Amerika en de Silo waren voorbeelden van deze vrijplaatsen. De aanwezigheid van deze plekken zorgden ervoor dat Amsterdam zelf werd gezien als een vrijplaats en had daardoor een grote aantrekkingskracht op groepen die op een alternatieve en innovatieve

¹ Focusgroup 2, 15 januari 2009. p 41.

manier wilden wonen en werken. De Provo's en later de Kabouters zijn voorbeelden van sociale en politieke bewegingen die onlosmakelijk verbonden zijn met deze generatie en haar idealen; daarnaast hebben zij de weg gebaad voor een grootschaligere kraakbeweging die tot de jaren '80 hecht en actief was. De autonome vrijplaatsen konden ontstaan doordat de gemeente naast het voeren van een repressief beleid zij ook klimaat van tolerantie toestond. De leegstand droeg daarnaast bij aan de mogelijkheid om panden te kraken. Tevens kon de kraakbeweging genieten van een aanzienlijk draagvlak onder stadsgenoten die ook kampten met de woningnood. Toch werden veel van deze panden ontruimd in het midden van de jaren negentig onder de druk van stadsvernieuwingen, vooral rond het IJ, en omdat zij werden gezien als brandhaarden van politiek verzet en als bedreiging voor de openbare orde waardoor de autonome vrijplaatsen steeds zeldzamer werden. Het argument dat de vrijplaatsen niet voldeden aan (brand)veiligheidsregelgeving legitimeerden vaak de ontruiming. Het gebrek aan tolerantie in deze jaren heeft de relatie tussen de non-conformistische vrijplaatsbewoners en de gemeente bijzonder negatief beïnvloed.²

Dit repressieve beleid leidde in 1998 tot verzet vanuit de overgebleven vrijplaatsbewoners die zich verenigden in het 'Gilde van werkgebouwen aan het IJ.' Zij attendeerden de gemeente op de grote waarde van vrijplaatsen voor de stad. En betoogden dat het verlies van goedkope woon- en werkmogelijkheden in de stad gepaard zal gaan met het verdwijnen van een groep mensen die bijdragen aan het culturele klimaat van de stad. Vanaf dit moment vond er een omslag plaats in het beleid van de gemeente, die resulteerde in de oprichting van de projectgroep 'Broedplaats Amsterdam' in 1999. Er werden subsidies beschikbaar gesteld en de projectgroep trad op als bemiddelaar tussen de gemeente en de vrijplaatsen. Daarnaast was het actief creëren van broedplaatsen naar het model van vrijplaatsen een doel van dit initiatief. De nadruk van dit beleid kwam sterk te liggen op het verschaffen van werkruimten voor kunstenaars en kleinschalige ambachtelijke non-profitbedrijven. Hiermee heeft de gemeente deze tegencultuur zich toegeëigend maar wel op een selectieve manier. De doelstellingen van het beleid heeft immers alleen betrekking op datgene dat de gemeente ziet als wenselijk om over te nemen.

Het broedplaatsbeleid dat nu tien jaar wordt uitgevoerd en waar meer dan veertig miljoen euro in is geïnvesteerd wordt niet alleen gedreven door het streven om goedkope woon- en werkruimten te verschaffen. Het beleid is echter ook te beschouwen als het resultaat van het geloof in de positieve werking van gentrification en de creatieve industrie voor de stad. Gentrification, letterlijk vertaald 'verdeftiging', is de omschrijving van het proces waarbij een gebied een transformatie ondergaat van een situatie waarin voorheen weinig werd geïnvesteerd en

² Coupri, 2002. p. 27-31.

dus een geringe economische waarde bezit naar situatie waarin er grote investeringen worden gedaan. Oftewel zoals David Ley het verwoordt in zijn artikel ‘Artists, Aestheticisation and the Field of Gentrification’: “Gentrification involves the transition of inner-city neighborhoods from a status of relative poverty and limited property to a state of commodification and reinvestment.”³ Gentrification heeft naast economische gevolgen ook sociale effecten. Door de stijging van grond- en woningprijzen verandert namelijk de samenstelling van de gebruikers van een gebied. Mensen met lage inkomens maken in dit proces vaak plaats voor mensen met een hogere sociaal economische positie.⁴ Ook in het soort economische activiteiten is er een verschuiving te detecteren. De kleinschalige bedrijvigheid moet vaak plaatsmaken voor grotere (commerciële) bedrijven. Het proces van gentrification heeft tot gevolg dat de heterogeniteit en differentiatie van functies in een gebied verloren gaat zoals Jane Jacobs al in 1961 liet zien in haar boek *Death and Life of Great American Cities. The Failure of Town Planning*. Zij betoogt dat een gebied populair wordt door haar gedifferentieerde functies waardoor het mensen en bedrijven aantrekt. Er ontstaat vervolgens een competitie voor ruimte in dat gebied. De winnaars van deze economische strijd zullen slechts een klein en beperkt deel van de functies bevatten die het gebied eerst zo populair maakten. Gentrification heeft dus een bijzonder destructieve kracht op de pluriformiteit van de bewoners en bedrijven in een gebied waar dit proces zich voordoet. Een cruciaal element in het begrijpen van deze destructieve kracht van gentrification is dat deze niet wordt veroorzaakt door mislukking maar juist door succes.⁵

Desalniettemin wordt dit proces het laatste decennium bewust gestimuleerd door overheden om economisch kapitaal aan te trekken. Hierbij worden kunstenaars en bedrijven die de creatieve industrie ondersteunen aangetrokken om gentrification op gang te brengen. Omdat zij een gebied levendiger kunnen maken door de aantrekkingskracht van culturele activiteiten die het imago van een wijk of stad positief beïnvloeden. Het tragische aspect van gentrification is dat deze ‘gentrifiers’ zichzelf uiteindelijk zullen verdrijven. Omdat met gentrification niet alleen de economische drempel te hoog zal worden maar ook omdat het unieke heterogene karakter van een gebied verloren gaat waardoor het gebied niet meer als aantrekkelijk wordt ervaren door de pioniers die de wijk revitaliseerden. Hiermee verdwijnen deze pioniers en daarmee ook de sub- of tegencultuur.

Stuart Cameron en Jon Coaffee onderscheiden drie modellen van gentrification waarbij de aanwezigheid van kunstenaars een sleutelrol speelt. In het eerste model zijn het zien we dat individuele kunstenaars die het proces van gentrification op gang brengen. In het tweede model

³ Ley, 2003. p. 2527.

⁴ Raats e.a., 2009. p. 7.

⁵ Jacobs, 1961. p. 165.

speelt het kapitaal dat de kunstenaar volgt de hoofdrol en in het laatste model is het de overheid die programmatisch gentrification wil stimuleren.⁶

Het geloof in dat laatste model waarin de overheid een gebied wil ‘gentrificeren’ door een aantrekkelijk vestigingsklimaat te realiseren voor kunstenaars is gevoed door theorieën die het afgelopen decennium zijn opgekomen rond de zogenaamde ‘creatieve industrie’. Vooral de econoom Richard Florida heeft een grote invloed gehad op het denken over de economische waarde van kunst en kunstenaars in de samenleving en veel van zijn gedachten zijn geïmplementeerd in het beleid van Westerse steden. De kern is dat de creatieve industrie de motor is voor innovatie en economische groei in de huidige postindustriële kenniseconomie. Voor Florida bestaat de creatieve industrie uit leden van de creatieve klasse; voor hem een bijzonder ruime beroepsgroep waarin zowel de kunstenaar als bijvoorbeeld de wetenschapper, de kledingverkoper en opiniemakers toe behoren. De aanwezigheid van de creatieve klasse in een stad verhoogt niet alleen het imago en het vestigingsklimaat maar trekt ook grote bedrijven aan. Omdat, volgens Florida, men niet meer naar de bedrijven toe verhuist maar bedrijven zich daar vestigen waar hun potentiële werknemers wonen of willen wonen. Een oorzaak van deze ontwikkeling ligt volgens de econoom in het feit dat de plek waar men woont steeds belangrijker is geworden voor iemands identiteit.⁷

Na de grote populariteit van Florida’s denkbeelden is er ook kritiek gekomen die zich concentreert rond twee zaken. Door de brede definitie van de creatieve klasse valt er een enorme beroepsgroep onder de creatieve industrie waardoor het vanzelfsprekend is dat deze sector van grote waarde is voor de economie. Daarnaast wordt Florida maar ook de beleidsvoerders die zijn theorie praktiseren verweten dat het een ‘self-fulfilling prophecy’ is. Wanneer iedereen maar gelooft in zijn theorie werkt het ook.

Toch worden kunstenaars in veel Westerse stedelijke gebieden ‘ingezet’ om achtergestelde wijken of gebieden met een hoge criminaliteit te revitaliseren. Hierbij speelt op de achtergrond de gedachte dat kunstenaars en kleine creatieve bedrijven essentieel zijn om een innovatief klimaat te stimuleren en om een gedifferentieerde economie tot stand te laten komen. Dat er uiteindelijk toe zal leiden dat de lokale werkgelegenheid een impuls krijgt.⁸ Het meest recente voorbeeld is hoe bewindspersonen in Amerikaanse wijken waar de huizen crisis hard heeft toegeslagen nu kunstenaars willen stimuleren om zich er te vestigen. Doordat er bijvoorbeeld in Detroit huizen worden geveild voor het symbolische bedrag van een hamburger trekken deze wijken kunstenaars aan omdat zij vaak op zoek zijn naar goedkope werkruimte. Er is zelfs een

⁶ Cameron en Coaffee, 2005. p. 39.

⁷ Florida, 2002. p. 69.

⁸ Lavagna e.a., 2008. p. 3.

samenwerkingsverband ontstaan van kunstenaars die zich hebben gevestigd in Detroit en een Amsterdams initiatief van architecten en stadplanners genaamd 'Detroit Unreal Estate Agency' die al een pand hebben gekocht.⁹ Het blijkt dus dat het beleid gericht op gentrification nog steeds een bijzondere aantrekkingskracht bezit en dat de economische crisis dit beleid alleen nog maar aantrekkelijker maakt.

Vanuit het perspectief van de beleidsmaker wiens wens het is om kapitaalkrachtige partijen aan te trekken is dit ook niet verwonderlijk. Vanuit de blik van de groep pionerende kunstenaars die de verdefting op gang zetten krijgt men vooral een tragisch en zelfdestructief beeld; zij hebben immers na het investeren van tijd en geld in hun woon- of werkplek niet de garantie van duurzame vestigingsmogelijkheden of het behoud van het unieke karakter van hun leefomgeving. David Brand verwoordde dit fenomeen in zijn openingspeech voor een forum over gentrification bijzonder krachtig: "Gentrification is also a phenomenon of destructive force. Like a Tsunami, it can leave despair and destruction in its wake, to people and to places. In terms of healthy cultural regeneration, the tsunami threatens just as much, to leave behind it blank cultural entropy, the homogenous yuppie monoculture we all have come to fear and loath. In terms of the lives of real people and real communities, it can bring collateral damage that should not just be accepted in any civilized, caring society. Gentrification has brought many sad tales of dislocation, disadvantage and loss of love."

Met Florida's theorieën over de creatieve industrie en de 'gentrificationstheorieën' krijgen beleidsmakers een nieuw beleidsinstrument in handen; kunst en kunstenaars worden essentieel geacht om de lokale economie en werkgelegenheid te stimuleren. Of zoals Mariangela Lavanga e. a. het kernachtig formuleert: "Today cultural industries have finally moved to the centre of the stage of urban policies (...) However, in recent years, one could testify a sort of cultural 'fever' and cultural 'competition' among policy makers. Practically every city (...) labels itself as 'creative city', and wants to plan 'creative clusters'." Vaak zijn deze beleidsmakers uiteindelijk gericht op economische motieven in plaats van het duurzaam tot stand laten komen van artistieke gemeenschappen. Hierdoor valt dit beleid dikwijls negatief uit voor deze laatste groep. Daardoor kan deze gemeenschap zich voelen als de bewoners van het Gallische dorpje.

⁹ Barlow, 2009.

Hoofdstuk 2 (On)Maakbaarheid van een broedplaats

Hoewel het gevoerde beleid een bedreiging kan vormen voor deze ‘Gallische dorpjes’ is het tegelijkertijd in de huidige situatie alleen mogelijk om broedplaatsen op een grote schaal tot stand te laten komen met steun van de overheid. Dit is vooral de oorzaak van economische groei en ontwikkelingsdrift van projectontwikkelaars van het afgelopen decennium die de onroerendgoedmarkt onder spanning zet. Gebieden en gebouwen waar geen uitgebreid bestemmingsplan voor is zijn zeldzaam en panden als oude schoolgebouwen, fabrieken, kerken en ziekenhuizen, die hun oorspronkelijke functie hebben verloren, worden getransformeerd tot appartementencomplexen door projectontwikkelaars. Hierdoor is het steeds moeilijker geworden voor kunstenaars en kunstenaarsgroepen, door hun economisch zwakkere positie, om de competitie voor woon- en werkplekken aan te gaan met deze projectontwikkelaars en andere kapitaalcrachtige partijen. Inmenging van de overheid in de vorm van het beschikbaar stellen van panden en subsidies is tegenwoordig een voorwaarde geworden om broedplaatsen tot stand te laten komen.¹⁰ Maar is het echter mogelijk om broedplaatsen planmatig en met inmenging van de overheid te creëren? Was het niet juist het ongereguleerde, autonome, organische en spontane element dat een broedplaats karakteriseert en succesvol maakt?

Dit vraagstuk over de maakbaarheid van broedplaatsen komt voort uit het feit dat in de vrijplaatsen, die hun origine vinden in de kraakbeweging, autonomie en zelfwerkzaamheid werden gezien als essentiële kenmerken. Autonomie werd bereikt doordat het ontbrak aan externe regelgeving en inmenging van overheidsinstanties. In dit vrije klimaat kon er geëxperimenteerd worden met nieuwe vormen van wonen en werken. Voor veel vrijplaatsbewoners betekende het wonen en werken in een vrijplaats meer dan het hebben van goedkope woon- of werkruimte. Het wonen en werken in een vrijplaats was voor een grote groep een idealistische aangelegenheid. De keuze om in een vrijplaats te wonen of te werken kan gezien worden als een protest tegen de waarden van de ‘kleinburgerlijke cultuur’ en als mogelijkheid om je eigen directe omgeving vorm te geven.¹¹ Links-liberale ideologieën waarin zelfwerkzaamheid en het bereiken van individuele vrijheid centraal staan zijn vaak de leidraad geweest in deze vormgeving. Een vrijplaats is voor alternatieve maatschappelijke initiatieven, waarin meestal de wetten van het kapitalisme worden ontweken, een bijzonder vruchtbare plaats. Op deze manier boden vrijplaatsen een thuis aan mensen die hun ideeën niet vertegenwoordigd zagen in de normen en waarden van de dominante cultuur of die zich wilden onttrekken aan sociale controlemechanismen. Door de gedeelde ruimte, het collectieve beheer en gedeelde waarden en ervaringen ontstonden er in de gekraakte

¹⁰ Wijn, 2002. p. 7.

¹¹ Coupri, 2008. p. 70-73.

vrijplaatsen vaak ‘place-based communities’: plaatsgebonden gemeenschappen met eigen waarden, een gedeelde identiteit en vaak met een gesloten karakter.¹² Deze gemeenschappen zijn te beschouwen als behorend tot een tegencultuur danwel een subcultuur. In het broedplaatsbeleid van Amsterdam wordt de aanwezigheid van subculturen in een stad gezien als belangrijk component van een vitaal en divers leefklimaat.¹³ De ambtenaren van Bureau Broedplaats (de opvolger van Projectgroep Broedplaats) gaven het plan van aanpak van 2000 dan ook de titel: ‘Geen cultuur zonder subcultuur.’

Vanaf 1999 heeft de gemeente zich voor de ambitie gesteld om broedplaatsen en de daarbij horende subcultuur te realiseren of te ondersteunen naar het model van de (gekraakte) vrijplaats. Echter overheidssteun lijkt het tegengestelde effect te sorteren op vrijplaatsen. De autonomie gaat verloren door het opleggen van regelgeving en eisen die gekoppeld zijn aan de financiële steun. De gemeente ziet zich bijvoorbeeld genoodzaakt om regelgeving op het gebied van brand- en veiligheidsvoorschriften na te leven. Daarnaast vergroten subsidies de vraag naar een meer bedrijfsmatige aanpak en professionalisering van de organisatie. Kortom, het broedplaatsbeleid zorgt voor een institutionalisering van de vrijplaats en tast de autonomie van de broedplaats en haar gebruikers aan. De gemeente Amsterdam en Bureau Broedplaats lijken zich bewust te zijn van deze problematiek. Zij onderschrijven dat een broedplaats goed ontwikkeld kan worden wanneer de gebruikers zelf het pand beheren en artistiek invullen.¹⁴ Daarnaast stelt de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling in de kadernota *Cultureel Vastgoed* dat zelfbeheer en eigendomsverwerving door culturele instellingen de voorkeur verdient boven een centralistische aanpak.¹⁵ Toch valt het moeilijk te verdedigen dat een door de overheid gerealiseerde of gesubsidieerde broedplaats de hoge mate van autonomie van een vrijplaats zou kunnen bereiken.

Een ander vraagstuk dat verband houdt met de ‘maakbaarheid’ van een broedplaats is de vraag of die zelfwerkzaamheid, die wordt erkend als een essentieel aspect van een broedplaats, kunstmatig te bereiken is. Zelfwerkzaamheid ontstond in de spontaan ontstane vrijplaatsen maar is deze onorthodoxe wijze van bottom-up ontwikkeling eenvoudigweg te kopiëren? Het belangrijkste element van zelfwerkzaamheid is het bereiken van een situatie waarin de gebruikers van een pand gezamenlijk bepalen hoe hun pand eruit gaat zien en hoe ze het beheer zullen vormgeven. Zo krijgen gebruikers een grote en directe invloed op hun leefomgeving. Deze werkwijze kan kostenverlagend werken, waardoor er eventueel meer geld over blijft om projecten te realiseren die in de markt niet zouden ‘overleven’. Daarnaast kan er efficiënter gewerkt worden

¹² Dam, van, 2008. p. 21-24.

¹³ Bureau Broedplaats, 2000. p. 1.

¹⁴ Bureau Broedplaats, 2003. p. 5.

¹⁵ DMO, 2007. p. 8.

doordat de communicatielijnen kort zijn. Tevens kan de collectieve aanpak zorgen voor meer intrinsieke motivatie en verantwoordelijkheidsgevoel bij de gebruikers en onderlinge samenwerking wordt er ook door aangemoedigd. Dit heeft als gevolg dat er meer persoonlijke en meer informele leefmilieus ontstaan die de sociale duurzaamheid ten goede komt. Ondanks deze voordelen is er echter een knelpunt; er is namelijk geen blauwdruk te geven over de manier waarop men deze zelfwerkzaamheid kan bevorderen.¹⁶ Een belangrijke oorzaak hiervan is dat zelfwerkzaamheid in veel verschillende gedaantes kan voorkomen. Soms zijn de gebruikers de initiatiefnemers en eindgebruikers van een project, waardoor hun invloed groot is. Maar het kan ook voorkomen dat er slechts sprake is van weinig zeggenschap over het beheer van een pand, maar waar gebruikers wel een pand hebben opgebouwd of verbouwd. Bovendien druist het karakter van zelfwerkzaamheid in tegen een vooraf gedetailleerd plan en een centralistische aanpak. Zelfwerkzaamheid bloeit juist wanneer niet alles vooraf is vastgelegd zodat de organisatie een zelflerend en ontwikkelend karakter kan krijgen, waardoor de dynamiek gewaarborgd blijft. Paradoxaal genoeg vraagt zelfwerkzaamheid wel om strakke afspraken en sturing zeker naarmate de schaal van een project toeneemt omdat er anders geen overzicht te verkrijgen is. Een oplossing voor deze contradictie kan zijn dat er op een transparante en democratische wijze afspraken tot stand komen en het bestuur deze waarden ook in acht neemt, zodat de invloed van de gebruikers groot blijft.¹⁷

De maakbaarheid van een broedplaats vanuit de overheid is problematisch; er lijkt een natuurlijke spanning te bestaan tussen de overheid en een broedplaats. Een vrijplaats of broedplaats verliest haar absolute autonome karakter wanneer zij met steun door de overheid in stand wordt gehouden. En zelfwerkzaamheid is een proces dat niet gedetailleerd gepland of gestuurd kan worden. Bovendien, wat is een tegencultuur die met overheidssubsidie gesteund wordt?

Toch heeft het broedplaatsbeleid van de gemeente Amsterdam gezorgd dat er meer dan veertig broedplaatsen door Bureau Broedplaats ondersteund worden en de ambities van Bureau Broedplaats zijn niet minder groot geworden.¹⁸ Hoewel de financiële kracht van Bureau Broedplaats, naar verwacht zal afnemen, proberen beleidsmakers nu een meer coördinerende rol te vervullen om zo woningbouwcorporaties, makelaars, vastgoedinstanties en het bankwezen te enthousiasmeren om nieuwe broedplaatsen te steunen of te helpen realiseren.¹⁹ In een evaluatie van het broedplaatsbeleid, *Stadgist, Vijf jaar broedplaatsbeleid* uitgegeven door Bureau

¹⁶ Schutten, 2007. p. 350-358.

¹⁷ Breek en Graad, De, 2001. p. 82.

¹⁸ Bureau Broedplaats, 2009. p. 2.

¹⁹ Bureau Broedplaats, 2005, p. 1-2.

Broedplaats wordt er gesteld dat de samenwerking met broedplaatsgebruikers lang niet zo problematisch en onverzoenlijk is verlopen als het had kunnen gaan. De voormalige krakers en vrijplaatsbewoners hebben hun anarchisme getemd en zijn pragmatischer geworden en de beleidsmakers durfden het aan om niet al te strikte beleidskaders op te stellen, aldus de evaluatie. Daarnaast werd er in het beleid gestreefd naar het minimaliseren van regelgeving en inhoudelijk commentaar werd vermeden.²⁰ Het beleid probeert deze paradoxen dus op te lossen door slechts een faciliterende rol aan te nemen ofwel om alleen een regiefunctie te vervullen.²¹

Het broedplaatsbeleid past in dit kader in de tendens om het zogenaamde ‘government-sturingsmodel’ te transformeren in het ‘governance-sturingsmodel’ die de auteurs van het boek *Zelforganisatie, Een studie naar de gemeenschapsvorming in de Amsterdamse Doe-Het-Zelf Maatschappij en de golfresidentie van Dronten* in de huidige politiek detecteren. Deze transformatie omvat het verlangen om de verantwoordelijkheid voor het vormgeven van de samenleving van de centrale overheid te verplaatsen naar individuen en private partijen. De overheid trekt zich terug en hiervoor in de plaats wordt er ruimte gegeven aan burgers en private partijen die potentiële overheidstaken vervullen. In dit model van governance, dat drijft op actief burgerschap en verantwoordelijkheid van het individu, passen zelflerende organisaties die naar eigen visie zichzelf en hun omgeving veranderen. Volgens de auteurs passen vrijplaatsen (en golfresidenties) in het model van governance. Gemeenschappen als vrijplaatsen brengen een diversiteit aan leefvormen met zich mee en het geeft burgers de mogelijkheid om hun leefomgeving naar eigen overtuiging in te richten. Deze autonome gemeenschappen kunnen door hun gesloten karakter en omdat zij hun identiteit definiëren aan de hand van het verschil met ‘de ander’ ook de sociale cohesie van de samenleving als geheel bedreigen. Daarnaast ziet de overheid zich genoodzaakt om de onafhankelijke positie van deze gemeenschappen in te perken wanneer de wet wordt overtreden, een situatie die zich rond de gekraakte vrijplaatsen, maar ook bij broedplaatsen voordoet.²² Het broedplaatsbeleid met zijn nadruk op zelforganisatie lijkt hiermee de ideale vertaling van een beleid van governance.

De ambtenaren van het broedplaatsbeleid erkennen de dubbelzinnigheid van het beleid. Er wordt getracht om de autonomie en de idealen van zelfbeheer niet verloren te laten gaan door als overheid een terughoudende positie in te nemen. Het beleid schittert hiermee door haar afwezigheid.

²⁰ Bureau Broedplaats, 2007. p. 8.

²¹ Bureau Broedplaats, 2007. p. 3.

²² Dam, van, 2008 p. 10-13 en 28-31.

Hoofdstuk 3 Broedplaatsbeleid als vorm van vernietigende coöptatie

In het vorige hoofdstuk werd er besproken hoe de overheid omgaat met de ‘onmaakbaarheid van broedplaatsen.’ Het beeld van een beleid dat schittert door haar afwezigheid kwam bovendrijven, toch blijft het de vraag of overheidsinmenging, ook al wordt die beperkt tot het minimale, niet de ‘echte’ vrijplaatsen doet verdwijnen.

Deze vraag wordt positief beantwoord door onder andere de radicalere groep van ‘oud-vrijplaatsbewoners’. Deze idealistische pioniers kunnen zich niet vinden in het broedplaatsbeleid en willen ook niet meewerken om vrijplaatsen te transformeren tot broedplaatsen.²³ De kritiek concentreert zich rond het gegeven dat de autonome positie van vrijplaatsen door overheidsinmenging wordt aangetast. Een ander aspect van deze kritiek is dat zelfwerkzaamheid niet kunstmatig te realiseren is. Vrijplaatsen bureaucratiseren, worden aangeharkt en gereguleerd; een vrijplaats die in het broedplaatsbeleid wordt geïncorporeerd roept dan vooral het beeld van zelfdestructie op. In deze optiek lijkt het broedplaatsbeleid eerder op een vorm van ‘repressieve tolerantie’ zoals Herbert Marcuse dat in het midden van de jaren zeventig introduceerde in het gelijknamige essay. Waarin hij, heel ruw geformuleerd, betoogt dat de overheid in liberale kapitalistische landen subversieve bewegingen niet met een beleid van repressie probeert te elimineren, maar juist door een beleid van tolerantie en institutionalisering. In zijn ogen zal dit er uiteindelijk toe leiden dat de oppositionele bewegingen aan kracht afnemen en uiteindelijk een schone dood sterven.²⁴

Dit beeld van het broedplaatsbeleid als een vorm van repressieve tolerantie komt terug in het werk van auteurs die zich de vraag stellen of de kraakbeweging is gecoöpteerd. Hans Pruijt begint zijn betoog met de constatering dat de overheid meerdere strategieën kan uitvoeren met betrekking tot krakers. Naast een repressief beleid kan er worden getracht, om tal van redenen, om krakers te integreren in de samenleving. Deze integratiestrategie kan vervolgens twee vormen aannemen: ten eerste kunnen kraakpanden worden geïnstitutionaliseerd, dit houdt meestal legalisering in. Ten tweede kan gekozen worden om kraakpanden te coöpteren. In het geval van coöptatie neemt de overheid of nemen overheidsorganen ideeën over van subversieve bewegingen, als de krakergemeenschap. Problemen die de oppositionele bewegingen signaleerden worden in het proces van coöptatie gheredefinieerd net als de oplossingen. Sociale oppositionele bewegingen worden voorts ingezet en gesteund door de staat om functies te vervullen die door een groep mensen wordt gezien als behorend tot het takenpakket van de

²³ Sargentini, 2000. p. 51.

²⁴ Marcuse, 1969. p. 96-104.

overheid. In het geval van de krakergemeenschap kunnen bijvoorbeeld de goedkope eetcafés en het aanbieden van goedkope woonruimte voor mensen met een laaginkomen gezien worden als taken die, in een bepaalde optiek, door de verzorgingsstaat uitgevoerd zouden moeten worden. Door de strategie van coöptatie geeft de staat activisten dus een nieuwe rol in een nieuw discours. De overheid stelt zich op als sympathieke probleemoplosser; coöptatie versterkt in dit licht de legitimiteit van het gezag. Daarnaast levert deze benadering de staat meer draagvlak op onder de burgers om de activisten die zich niet willen coöpteren eventueel te bestrijden.

De kritiek op coöptatie ligt voor de hand; het zal uiteindelijk de eigenlijke beweging, het subversieve element, doen verdwijnen. Hoewel Pruijt uitgebreid in gaat op coöptatie stelt hij dat de kraakbeweging van Amsterdam niet gecoöpteerd is en daar zelfs immuun voor is. Dit is volgens hem vooral te danken aan het feit dat kraken voor de Amsterdamse kraakbeweging niet alleen een middel is maar ook een doel.²⁵

Justus Uitermark, die Pruijt van repliek dient, komt echter tot een andere conclusie. Hij ziet het broedplaatsbeleid als een vorm van een complexe en ambivalente ‘hybride-cooptatie’. Hoewel hij signaleert dat de kraakbeweging gefragmenteerd is, ziet hij dat de ‘artistieke kraker’ wordt gecoöpteerd in het ‘creative city discours’ en dus wordt ingezet in de inter-stedelijke competitie om de aantrekkelijkheid van het vestigingsklimaat te versterken. Het hybride karakter houdt in dat organisaties van broedplaatsen geen overheidsinstanties worden, maar wel worden gesteund terwijl integratie in het overheidsbestel doelbewust wordt vermeden. De auteur vermijdt echter de ruwe uitspraak dat de kraakbeweging ofwel de vrijplaats ‘echt’ gecoöpteerd is. Hij signaleert dat in de vrijplaatsen die verworpen zijn tot broedplaatsen activisme en kritiek op de autoriteiten behouden blijven. Hij scheidt dus een beeld dat ‘de artistieke kraker’ vooral pragmatisch inspeelt op het ‘creative city discours’ om duurzame woon- en werkruimte te bemachtigen; een strategie die niet altijd op de sympathie van de ‘niet artistieke’ of meer radicale kraker kan rekenen. Uitermark stelt dan ook dat het huidige broedplaatsbeleid discriminatoir van aard is en het de kraakbeweging als geheel verder fragmenteert.²⁶

De meningen van beide auteurs lijken minder ver uit elkaar te liggen dan beide auteurs willen doen geloven. De tegenstellingen duiken vooral op door het gebruik van verschillende definities. Waar Pruijt stelt dat de huidige kraakwereld gekenmerkt wordt door ‘flexible institutionalisation’ heeft Uitermark een constructie als ‘complex, ambivalent, hybride cooptation’ nodig om te kunnen generaliseren. De vraag wordt door dit onvermogen om te generaliseren eigenlijk al beantwoord: de kraakbeweging is te gefragmenteerd en elke vrijplaats of broedplaats

²⁵ Pruijt, 2003. p. 134-141.

²⁶ Uitermark, 2004. p. 689-697.

is te verschillend om te stellen dat alle vrijplaatsen een proces van vernietigende coöptatie hebben ondergaan. Dat een deel van de autonomie en de spontane zelfwerkzaamheid verloren gaat in de institutionalisering van vrijplaatsen lijkt onvermijdelijk. Daarnaast heeft het betoog van Pruijt betrekking op de gehele kraakbeweging terwijl Uitermark zich concentreert op ‘de artistieke krakers’.

Bovendien is er een grote groep kunstenaars en cultureel ondernemers die niet uit de kraakbeweging afkomstig zijn, maar zich wel hebben gevestigd in broedplaatsen. Er kan worden verondersteld dat de keuze van deze cultureel ondernemers om in een broedplaats actief te zijn niet zozeer gemotiveerd is door idealistische motieven, maar dat veeleer de lage huurprijs aantrekkelijk is. Bureau Broedplaats beaamt dit in haar evaluatie: ‘Hoewel gekraakte vrijplaatsen de blauwdruk leverden voor broedplaatsbeleid, is het soortelijk gewicht van de ideologische gemotiveerde groepen sterk afgenomen (...) In plaats daarvan komen allianties van creatieven en kunstenaars voor wie professionaliteit zowel doel als middel is.’²⁷ De aanwezigheid van deze ‘niet ideologische kunstenaars’ maakt de vraag of broedplaatsen zijn gecoöpteerd uiteraard minder toepasbaar.

Daarentegen kan hun aanwezigheid juist ook beschouwd worden als een teken van coöptatie. Deze pragmatische cultureel ondernemers roepen een beeld op dat zij zich vooral vanwege de lage huurprijs vestigen in een broedplaats en weinig affiniteit hebben met de idealen van autonomie en zelforganisatie. Omdat er nauwelijks onderzoek gedaan is naar de motivaties van deze ‘nieuwkomers’ is het lastig om er eenduidige uitspraken over te doen. Tevens kan er gesteld worden dat nieuwkomers zich in een broedplaats vestigen, omdat zij juist affiniteit voelen met de pioniers, hun idealen en alternatieve leefstijlen. In de Amsterdamse context vallen de broedplaatsen immers moeilijk los te zien van daar waar zij vandaan komen.

²⁷ Bureau Broedplaats, 2007. p. 8.

Conclusie van deel I

Gecoöpteerd of niet het broedplaatsbeleid heeft effect op de vrijplaatsen en de kraakbeweging. De verhouding van deze beweging met de overheid blijft ambivalent door het verlies van het autonome karakter en het kunstmatig tot stand willen brengen van zelfbeheer. Daarnaast krijgt het streven van Bureau Broedplaats een paradoxaal karakter door de destructieve kracht van gentrification. Deze situaties kunnen worden beschouwd als het resultaat van het streven om kunst, kunstenaars, krakers en subculturen in te zetten als middel in de stedelijke en economische ontwikkeling.

Inleiding van Deel II

Aan de hand van de hier voorgaande problematische aspecten van het broedplaatsbeleid, te weten: de zelfdestructieve gentrification, de (on)maakbaarheid van een broedplaats en vernietigende coöptatie zal er worden gekeken of deze verschijnselen zich voordoen op en rond de NDSM-werf.

Hoofdstuk 4 De NDSM-broedplaats en zelfdestructieve gentrification

Op het aan het IJ gelegen NDSM-terrein is de scheepsbouwhistorie tastbaar; de grootschalige industrie die hier vanaf de negentiende eeuw opkwam en tot enkele decennia na de Tweede Wereldoorlog bloeide, heeft zijn sporen achtergelaten in het stedelijke landschap. Het open, ongebruikte en ruige gebied trok na het verdwijnen van de intense scheepsbouwactiviteiten halverwege de jaren '90 kleine scheepsbouwers, krakers en kunstenaars soms met, maar veelal zonder toestemming van de gemeente. Het gebied kon toen rekenen op weinig aandacht van de autoriteiten en commerciële partijen waardoor er een vrij en ongereguleerd klimaat ontstond. In 1993 zijn 'de hellingen', karakteristieke ruimtes onder de sloopshellingen, door een kunstenaarscollectief gekraakt. Vanaf dit moment kreeg de NDSM-werf steeds meer 'culturele bewoners' en werd het de locatie voor festivals als: Over het IJ en Robodock.²⁸ Eind jaren '90 kreeg het stadsdeel Noord belangstelling voor het gebied en kocht het terrein in 1996. Waarna er vanuit het stadsdeel de intentie ontstond om het gebied te herontwikkelen. In eerste instantie werd er gedacht aan woningen en een winkelcentrum. Vervolgens gaf de gemeente een eerste impuls om dit gebied tot ontwikkeling te brengen in de vorm van een prijsvraag die in 1999 werd uitgeschreven. Deze werd gewonnen door Kinetisch Noord, een organisatie die voor een groot deel bestond uit gebruikers die reeds in het gebied actief waren.

Kinetisch Noord poneerde een plan om kunstenaars en culturele bedrijven te huisvesten in het gebied. De opbouw van de bedrijfsruimten, die als geheel de titel Kunststad zou dragen, zou geschieden via zelfwerkzaamheid en van onderaf plaatsvinden; volgens de strategie 'stad als casco.' De toekomstige gebruikers moeten hierbij zelf hun ruimte ontwerpen en opbouwen en zorg dragen voor het gebied en de omringende gebouwen. Gebruikers worden op deze manier betrokken bij de ontwikkeling van het initiatief waardoor zij uiteindelijk een actieve rol krijgen in het project. Een filosofie afkomstig van de vrijplaatsen.²⁹ Met het winnen van de prijsvraag kregen de gebruikers het terrein voor een periode van tien jaar toegewezen.³⁰ Hoewel sommige 'oorspronkelijke gebruikers' in dit plan hun werkruimte zagen gewaarborgd voor de toekomst, was het voor veel gebruikers niet mogelijk om de relatief hoge investering op te brengen dat in het plan een voorwaarde was om een werkruimte op te bouwen. Daarnaast werd de regelgeving aangescherpt, aangezien de nieuwe werkruimtes moesten voldoen aan brand- en veiligheidsregelgeving. Door deze 'drempels' zag een deel van de pioniers zich genoodzaakt om te vertrekken en tegelijkertijd werden er nieuwe gebruikers aangetrokken. Deze 'nieuwe garde'

²⁸ Raats e.a., 2008. p. 27-29.

²⁹ Werkgroep Kinetisch Noord, 1999. p. 3.

³⁰ Vrom, 2004, p. 105.

bestond steeds minder uit individuele kunstenaars en ambachtslieden zonder winstoogmerk maar omvatte veeleer kleine creatieve bedrijven als ontwerp- en architectenbureaus.³¹ Deze ontwikkelingen duiden op het gegeven dat, met het plan van Kinetisch Noord, de NDSM-werf als broedplaats institutionaliseerde, wat een aanzienlijke invloed heeft gehad op de samenstelling van de gebruikers en het autonome klimaat. Op de onderstaande afbeeldingen is deze verschuiving letterlijk zichtbaar: de linker afbeelding toont de loods als resultaat van een meer organische ontwikkeling en de rechter toont de loods als het resultaat van een meer gereguleerde werkwijze.

Figuur 1. De loods voor de kunststad

Figuur 2. De kunststad in een ver stadium van ontwikkeling

Na enkele jaren van bouwen om de idealen, van de stad als casco, in de praktijk te brengen kregen de gebruikers, net voor de opening die op 11 oktober 2007 plaatsvond, te horen dat het stadsdeel verregaande gesprekken voerde met de woningcorporatie De Principaal over een op handen zijnde verkoop van de loods. Hierbij waren de huurders, en andere investeerders van het project als het ministerie van VROM en Bureau Broedplaats, niet betrokken.³² Deze ‘bitterzoete opening’ luidde het begin in van een strijd van de gebruikers om zeggenschap te verkrijgen over de toekomst van het gebied.

Deze machtsconfrontatie is het resultaat is van twee botsende visies over het gebied. De gemeente heeft in het voorjaar van 2008 een strategiebesluit gepresenteerd, waarin de wens wordt geformuleerd om het gebied drastisch te veranderen. Hoewel het open karakter in het plan behouden blijft net als de broedplaats, in ieder geval voor een deel, staan er woningen, kantoren en horeca gepland die het beeld en de functie van het gebied zullen transformeren.³³ Deze tendens om oude havengebieden te revitaliseren en hierbij kapitaal aan te trekken is de afgelopen jaren tekenend voor het gebied rond het IJ. Deze plannen zijn voor een groot deel afhankelijk van de investeringen van private partijen als projectontwikkelaars, waardoor de plannen veelal een

³¹ Raats e.a., 2008. p. 32.

³² Klerk, Eva e.a., 2007. p. 2.

³³ DMO, 2008. p. 14.

commercieel karakter krijgen. In de planvorming rond het NDSM-terrein worden de gebruikers van de NDSM door hun zwakke economische positie en inbreng dan ook genegeerd.³⁴ Dit gegeven zorgt vanzelfsprekend voor onvrede onder de gebruikers, die vrezen dat het gebied wordt aangeharkt en volledig wordt ontwikkeld door projectontwikkelaars en dus zal vercommercialiseren. In deze vaart van plannen, waarbij veel nieuwe partijen invloed krijgen op de ontwikkeling het gebied, wordt de broedplaats tevens te koop aangeboden aan een projectontwikkelaar of woningbouwcorporatie.

Deze bedreigingen voor de broedplaatsgebruikers, en het gevoel dat Kinetisch Noord niet meer de gebruikers vertegenwoordigde, maar een verlengstuk werd van de gemeentelijke politiek, zorgde ervoor dat de slapende ondernemersvereniging De Toekomst in februari 2008 nieuw leven werd ingeblazen.³⁵ Zij heeft het afgelopen jaar een politieke strijd gevoerd om de voorwaarden waaronder de loods zou worden verkocht te beïnvloeden. Met de verkoop aan een externe partij wordt er vooral gevreesd dat de gebruikers geen invloed meer zullen hebben op hun directe omgeving. Dit zou onder andere tot gevolg hebben, dat democratische en transparante elementen - essentiële kenmerken voor een broedplaats - zullen verdwijnen. Een lid van het bestuur van De Toekomst zegt hierover: 'De vierkante meters zijn weliswaar gewaarborgd, maar de sfeer en de identiteit, dus wie hier gaan huren, is op geen enkele manier gewaarborgd voor de toekomst. We hebben tal van voorbeelden in de stad waarbij kunstinitiatieven via huurverhogingen het veld moeten ruimen.'³⁶ Het zijn deze eerdere voorvallen die een sterke reactie oproepen, net als de nieuwe partijen, zoals bijvoorbeeld de projectontwikkelaar Mediawharf, die invloed willen krijgen op de gebiedsontwikkeling. De komst van MTV en het Kraanspoor, een bedrijfsverzamelgebouw met verschillende 'hoogwaardige' mediabedrijven, zijn reeds een feit geworden. Over deze ontwikkeling zegt een bestuurslid van vereniging De Toekomst: 'Er komt nu een enorme golf over ons heen. En buiten onze creativiteit komt er ook een hele nieuwe financiële en creatieve energie bij. We kunnen het over ons heen laten komen maar we kunnen ook zeggen: 'We gaan als een surfer op de golf mee (...)'. En daarom zit ik in het bestuur: om dit gebied op een open en democratische wijze te kunnen vormgeven. Uiteindelijk is dit gebied een postzegeltje in een groter geheel, maar ik wil wel dat wij ons postzegeltje zelf kunnen vormgeven'³⁷ Het is niet alleen angst dat de gebruikers motiveert in deze strijd, er is ook een visie ontwikkeld, waarin het in eigendom verwerven van het gebied of in ieder geval de loods een kernpunt is. De gedachtegang hierachter is dat eigendom de macht weer aan de gebruikers

³⁴ Presentatie Noordwaards, 12 mei 2009.

³⁵ Focusgroup 2, 15 januari 2009. p 39.

³⁶ Focusgroup 2, 15 januari 2009. p 44.

³⁷ Focusgroup 2, 15 januari 2009. p 45.

teruggeeft en dat dit zelforganisatie bevordert. Er is een alliantie ontstaan met het Vastgoedcultuurfonds, die deze filosofie ondersteunt en door middel van de uitgifte van participaties particuliere investeerders aan wil trekken om zo de financiële middelen bijeen te brengen om de broedplaats op deze manier duurzaam en via zelfbeheer verder te laten bestaan.

Er heeft zich rond de NDSM-werf onmiskenbaar een proces van gentrification afgespeeld. Het gebied heeft een transformatie ondergaan van een situatie waarin aanvankelijk krakers en ambachtlieden domineerden naar een status quo waarin grote commerciële (internationale) bedrijven geïnteresseerd zijn in het gebied als vestigingslocatie. Deze ontwikkeling wordt door de gebruikers als bedreigend ervaren, maar eventueel kan deze ook kansen bieden voor een duurzame ontwikkeling van de broedplaats. Of dit proces het resultaat is van de culturele pioniers die zich als eerste hebben gevestigd in het gebied is discutabel. Er zijn immers ook ontwikkelingen die hieraan hebben bijgedragen, die de locatie overschrijden. Toch is het niet te ontkennen dat zij de aantrekkelijkheid van het gebied aanzienlijk hebben vergroot. Dit heeft tot gevolg dat de strijd die nu wordt geleverd om zeggenschap te verkrijgen over een gebied, dat zij voor een groot deel hebben gerevitaliseerd en zelf hebben vormgegeven, de wrange bijmaak oplevert van ‘zelfdestructieve gentrification’.

Hoofdstuk 5 De (on)maakbaarheid van de NDSM-broedplaats

De NDSM-broedplaats is in zijn geïnstitutionaliseerde vorm op dit moment twee jaar oud sinds zij officieel is geopend. Zij is echter nog niet tot haar volle wasdom gekomen; er wordt nog gewerkt aan nieuwe werkruimtes en er zijn nog vele vierkante meters over om de broedplaats uit te breiden. De circa 150 ateliers en studio's waarin ongeveer 300 mensen werkzaam zijn, zijn het resultaat van zelfwerkzaamheid. Toch blijkt uit de inschatting van het bestuur dat zelfwerkzaamheid en zelfbeheer nog niet de vorm heeft gekregen, die zij als wenselijk ervaren, net als de daarbij horende gemeenschap.³⁸ Dit is een belangrijke constatering, wanneer men het volgende citaat van een bestuurslid van De Toekomst in acht neemt: 'Het gaat niet zozeer om het vastgoed, maar om de vrijheid die deze plekken bezitten en de gemeenschap die er ontstaat. En juist hierin kan vastgoed een veiligheid bieden en zorgen dat er wortels ontstaan (...) Maar uiteindelijk is het doel de gemeenschap.' De vraag onder welke voorwaarden een dergelijke gemeenschap en zelfbeheer maakbaar zijn staat centraal in dit hoofdstuk.

Allereerst zal er getracht worden om een analyse te geven van de knelpunten van zelfbeheer en het uitblijven van de gewenste gemeenschap. Een eerste oorzaak ligt aan de oppervlakte; dat is het beperkte tijdsbestek waarin de gemeenschap van de broedplaats zich tot nu toe heeft kunnen ontwikkelen. Een broedplaats is geen 'snelkookpan' en een gemeenschap heeft tijd nodig om tot ontwikkeling te komen. Hiermee verbonden is de ontwikkeling dat ieder die zijn of haar werkruimte realiseert allereerst bezig is in zijn of haar eigen domein en daarna pas om zich heen gaat kijken. De oriëntatie buiten iemands eigen domein is essentieel om zelfwerkzaamheid tot stand te laten komen.

Het volgende citaat van een bestuurslid illustreert dit: 'Zelfbeheer voor mij is dat iemand het vanzelfsprekend vindt, dat je ook buiten de deur het stoepje schoonhoudt, dat je je inzet voor het algemeen belang.'³⁹ Het ontbreken van deze attitude wordt gevreesd; men is bang is dat er een (nieuwe) groep gebruikers in de Kunststad is gekomen, die zich niet vanwege idealistische motieven vestigt op de werf, maar veelal vanwege de lage huurprijs. Dit heeft als gevolg dat deze pragmatische gebruikers niet de intentie bezitten om actief bij te dragen aan de gemeenschap of zelfbeheer. Wanneer er slechts een deel van de gebruikers zich actief bezighoudt met zelfbeheer is er een grote kans dat er wij/zij-denken ontstaat, wat de sociale cohesie niet zal bevorderen. Maar zoals een huurder in de Kunststad opmerkt: 'Je kunt niet iedereen bij zelfbeheer betrekken, alleen maar een percentage. Ik heb dat ook in Groningen gezien (in het ORKZ-gebouw dat wordt georganiseerd via zelfbeheer -VR); daar participeerde ook maar 15 procent in zelfbeheer, elk jaar

³⁸ Focusgroup 2, 15 januari 2009. p. 42.

³⁹ Focusgroup 2, 15 januari 2009. p. 41.

werd hierover gezeurd, maar uiteindelijk ging het gewoon door, het werkte wel.⁴⁰ Het is dus misschien een illusie dat alle gebruikers betrokken kunnen worden bij zelfbeheer toch is hiermee het streven naar een hoge participatiegraad niet automatisch verdwenen.

Het ontbreken van participatie van gebruikers in de gemeenschap of voor zelfbeheer is dus een problematisch aspect. Daarom zal er worden gekeken naar middelen, waarmee men deze participatie zou kunnen bevorderen. In principe verplicht degene die zich in een broedplaats vestigt, zichzelf via het huurcontract, om zich in te zetten voor zelfbeheer. In de praktijk heeft dit echter weinig voeten in de aarde. Men zou uiteraard kunnen kiezen om deze regel met machtsmiddelen, zoals bijvoorbeeld het opzeggen van het huurcontract, na te leven; het is echter de vraag of een dergelijk repressief optreden wenselijk is. Deze aanpak zou ook omgedraaid kunnen worden: het belonen van diegene, die zich bijzonder nuttig maakt voor de gemeenschap. Dergelijke maatregelen roepen een beeld op dat zelfbeheer veel sturing en regels nodig heeft. Met deze constatering komt de paradox van de organisatie van zelfbeheer naar voren, waarmee het bestuur van De Toekomst heeft te kampen.

Enerzijds wordt zelfwerkzaamheid en zelfbeheer gezien als iets organisch en spontaans; anderzijds vraagt deze aanpak om veel sturing van een professionele organisatie. Deze paradox ‘bijt’ des te meer, omdat er wordt gevreesd dat er met verstrekkende professionalisering organische, spontane en experimentele ontwikkelingen beknot worden. Tegelijkertijd vraagt de schaal van de broedplaats en het aantal gebruikers op het NDSM-terrein, en de recente politieke strijd die gevoerd moet worden met ‘professionals’, om een hoge organisatiegraad en een professioneel bestuur. Een strategie om deze problematiek te verzachten wordt belichaamd door het plan om een zogenaamde ‘vereniging-stichtingconstructie’ te verwezenlijken.

Deze constructie vloeit voort uit de wens om een democratisch en transparant organisatiemodel te verwezenlijken, dat tegelijkertijd een adequaat juridisch en organisatorisch kader zou kunnen vormen voor het dagelijkse bestuur. De vereniging wordt in dit model bestuurd door huurders, die gekozen worden door andere huurders, waardoor de gebruikers direct invloed hebben op de organisatie. De vereniging formuleert een visie over de toekomst van de broedplaats en zij stuurt direct de stichting aan waarin ‘professionals’ aangesteld zijn. De stichting houdt zich vervolgens bezig met het beheer en de dagelijkse gang van zaken. Op deze werkwijze wordt er een hoge organisatiegraad bereikt zonder dat de leden van het bestuur, die immers in beginsel vrijwillig zijn of haar functie bekleden, zich met de dagelijkse kleinigheden hoeven bezig te houden. Daarnaast geeft deze constructie een democratisch karakter aan de organisatiestructuur.

⁴⁰ Focusgroep 1, 8 januari 2009. p. 36.

De wens om een dergelijk model in het leven te roepen komt voort uit de eerder aangehaalde idealen van zelfbeheer, waarin de gebruikers invloed hebben op hun omgeving. Men is overtuigd van het feit dat dit noodzakelijk is, wat blijkt uit een recente ontwikkeling waarbij de organisatie, Stichting Kinetisch Noord, die voorheen het beheer op zich nam, steeds minder democratisch werd. Ten tijde van de oprichting waren er gebruikers in de organisatie betrokken, naarmate deze echter langer bestond namen er meer ambtenaren plaats in het bestuur. Deze situatie gaf de gebruikers het gevoel dat zij zich niet meer vertegenwoordigd zagen door Kinetisch Noord en dat de stichting een verlengstuk werd van de politiek. Dit ondemocratische karakter van de stichting, de bureaucratie en hoge operationele kosten zorgden er uiteindelijk dan ook voor dat de gebruikers deze stichting wilden vervangen door een vereniging.

Een ander scenario dat zelfbeheer zou moeten bevorderen is het reeds genoemde streven van De Toekomst om de scheepswerf in eigendom te verwerven. De gedachte is dat eigendom het verantwoordelijkheidsgevoel en de betrokkenheid van de gebruikers vergroot. Daarnaast brengt eigendom een hoge mate van autonomie met zich mee, onder andere door het absolute karakter van het eigendomsrecht. Eigendomsverwerving is tevens te bezien als een stap die de andere toekomstplannen zal vergemakkelijken, doordat er meer zeggenschap mee wordt verkregen.

De laatste ontwikkelingen op de NDSM-werf lijken in eerste instantie de problematiek van de onmaakbaarheid van een broedplaats te bevestigen: overheidsinmenging zorgde voor een gebrek aan een democratische en transparante organisatie en zelfbeheer blijkt niet automatisch te ontstaan. De autonomie werd aangetast doordat er partijen invloed hadden op het gebied die niet per definitie het belang dienden van de gebruikers, waardoor de invloed van de gebruikers op 'hun' organisatie beperkt bleef. Daarnaast bemoeilijkt de 'professionaliseringsparadox' het bevorderen van zelfbeheer. De oorzaak voor deze problematiek is voor een deel te wijten aan overheidsinmenging en daar ligt ook de oplossing. Wanneer de NDSM-werf haar toekomst in lijn met de broedplaats/vrijplaatsgedachte wil blijven volgen is het noodzakelijk dat de gebruikers invloed blijven houden op hun omgeving. Eigendomsverwerving, een democratische organisatiestructuur en tijd voor organisatieopbouw is essentieel om dit te verwezenlijken. Op dit moment houdt het bestuur zich noodzakelijkerwijs bezig met de strijd om een goede positie te verkrijgen in het machtsspel rond de NDSM-werf. De uitkomst van deze machtsconfrontatie zal voor een groot deel de koers van de broedplaats bepalen.

Hoofdstuk 6 De NDSM-broedplaats en vernietigende coöptatie

Het beeld dat in de vorige twee hoofdstukken is geschetst roept de vraag op of de NDSM-werf is gecoöpteerd door de overheid. Dit vraagstuk zal dan ook in dit hoofdstuk worden behandeld.

De krakers, kunstenaars en ambachtslieden die voorheen met een semi-illegale constructie zich vestigden op het NDSM-terrein zijn vertrokken of maken nu deel uit van de geïnstitutionaliseerde broedplaats, die is opgezet met miljoenen euro's aan steun van de overheid. Dit heeft kunnen plaatsvinden doordat de overheid de 'artistieke krakers' niet meer zag als een bedreiging voor de openbare orde, maar als waardevol ging beschouwen in het 'creative-city discours.' In het discours rond de NDSM-werf werd de broedplaats ingezet als instrument om het omringende gebied te revitaliseren.⁴¹ Hiermee vervullen de gebruikers van het NDSM-terrein een taak, die in een bepaalde opinie, deel uit maakt van het takenpakket van de overheid.

Deze toe-eigening of vorm van coöptatie heeft ervoor gezorgd dat de NDSM-werf de grootste broedplaats is geworden van West Europa; hier vloeit tegelijkertijd een problematische situatie uit voort. Dit komt door het gegeven dat de betrokken partijen onverenigbare belangen hebben. Enerzijds zijn er de beleidsmakers die de broedplaats zien als middel om een gebied te 'gentrificeren', anderzijds zijn er de gebruikers die vragen om duurzame vestigingsmogelijkheden. De situatie wordt problematisch op het moment waarop de gemeente het gebied verder wil ontwikkelen met een plan, waarin de rol van de gebruikers wordt verkleind en zij de concurrentie aan moeten gaan met meer kapitaalkrachtige partijen. Deze situatie doet zich voor in de huidige ontwikkelingen rond de NDSM-werf, waarbij de coöptatie van de NDSM-broedplaats uiteindelijk negatief uitpakt voor de gebruikers.

Het beeld van deze vernietigende coöptatie wordt echter genuanceerd door de strijd van de gebruikers tegen de overheidsinstanties en woningbouwcorporaties voor het herwinnen van hun autonomie; een streven dat laat zien dat het kritische karakter van de gebruikers niet is verdwenen met de institutionalisering van de broedplaats. Hierdoor kan men stellen dat werkelijke coöptatie van de NDSM-broedplaats niet heeft plaatsgevonden. Voor de toekomst staat het nog niet vast of de gebruikers de gewenste onafhankelijke positie en zeggenschap zullen verkrijgen. Daarom zullen er nu relevante karakteristieke aspecten van deze strijd worden belicht.

Het bestuur ervaart dat zij in hun plannen en vraag om zeggenschap worden tegengewerkt door de betrokken partijen. Vooral de relatie van de gemeentelijke politiek met woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars wordt bekritiseerd. Deze kritiek houdt onder andere in dat de gemeente zich te veel aan de zijde van deze twee partijen opstelt ten nadele van de gebruikers van de NDSM-werf. De volgende citaten illustreren deze verontwaardiging:

⁴¹ VROM, 2004. p. 105.

‘Job Cohen en andere politici snappen dat wij de huurders vertegenwoordigen, maar op het niveau van de ambtenaren en woningbouwcorporaties erkennen ze ons niet. Zij zien niet in dat wij werken aan de community vorming. Hier vindt de werkelijke machtsconfrontatie plaats.’⁴²

‘Waar ik mij buitengewoon aan erger is dat je op tal van terreinen ziet dat het werkelijk ondersteunen van organisatieopbouw van bijvoorbeeld bewonersorganisatie of ondernemersraden het kapitaal, om het zo maar eens te zeggen, dergelijke initiatieven probeert te minimaliseren. Ze benoemen het zo weinig mogelijk, want woorden eraan besteden betekenen dat je het waardeert.’⁴³

Naast verontwaardiging duiden zij op de moeizame weg die vereniging de Toekomst heeft moeten bewandelen om serieus te worden genomen als vertegenwoordiger van de huurders door de gemeente en woningbouwcorporaties. Het wordt de gemeente verweten dat zij niet de positie van de gebruikers wil erkennen, omdat zij een andere strategie heeft voor het gebied. Een voorval in een raadsvergadering die werd gehouden op de NDSM-werf, waarin de erfpachtuitgifte van de scheepsloods werd behandeld, illustreert dit. Tijdens het debat over de voorwaarden, waaronder de erfpacht zou worden uitgegeven aan woningbouwcorporatie De Principaal (‘ontwikkelingsdivisie van woningbouwcorporatie De Key) tussen de gebruikers en het dagelijks bestuur van het stadsdeel Noord, overlegde een vertegenwoordiger van De Principaal een briefje met aantekeningen aan dit dagelijks bestuur.⁴⁴ Een korte handeling die onvrede opwekte onder het bestuur van De Toekomst, omdat zij bewezen zagen dat de onderhandelingen over de toekomst van de werf niet transparant verlopen.

Een andere ontwikkeling die de relatie tussen de gebruikers en de woningbouwcorporaties en ambtenaren verder heeft gepolariseerd is het gebrek aan toezicht van de politiek op de woningbouwcorporaties. De recente ontmanteling van de topbestuurders van Rochdale is een affaire die deze tendens bevestigt. Door dit gebrek aan toezicht krijgen de bestuurders van de corporaties veel invloed die zij, in sommige gevallen, voor zelfverrijking hebben ingezet. Hierdoor verzwakt het vertrouwen dat een woningbouwcorporatie een geschikte partij is om de werf aan te kopen en te beheren. Het onderstaande citaat, afkomstig van de adviseur van de

⁴² Focusgroup 2, 15 januari 2009, p 44.

⁴³ Focusgroup 2, 15 januari 2009, p 41.

⁴⁴ Raadsvergadering Stadsdeel Noord, 3 december 2009.

Toekomst, is een uiting van deze onvrede ‘Er komen hier partijen in hun Audi A6 aangereden, die ongelooflijk hoge salarissen verdienen, die het hier dan even komen regelen.’⁴⁵

In dit krachtenveld, waarin het bestuur meer vijanden dan bondgenoten vindt in de betrokken partijen, probeert ze onafhankelijkheid en zeggenschap te winnen met een relatief kleine organisatie. Het gegeven dat zij met slechts vier bestuursleden, een adviseur en een advocaat het moeten opnemen tegen grote ambtelijke bureaus en professionele organisaties als woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars verzwaart hun opgave.

Een externe ontwikkeling, die in de toekomst misschien in hun voordeel uit zou kunnen vallen, is de huidige veel besproken economische crisis. Deze kan immers werken als rem op de stedelijke ontwikkeling, aangezien het moeilijker wordt om het noodzakelijke kapitaal aan te trekken. Een situatie die wordt bevestigd door Noordwaarts, een samenwerkingsverband tussen stadsdeel Noord en de centrale stad, in een presentatie over hun plannen met het NDSM-gebied. Hierin werd aangegeven, dat er alleen wordt begonnen met de verwezenlijking van de plannen, indien er partijen bereid zijn te investeren, zodat de plannen winstgevend zullen uitpakken, aangezien er op het moment al sprake is van een aanzienlijk negatieve financiële situatie.⁴⁶ Deze verminderde ontwikkelingsdrift levert de Toekomst tijd op om zich te organiseren en kan partijen met een meer commerciële inslag op afstand houden.

De toekomst, zowel met als zonder hoofdletter, zal moeten bepalen welke richting de ontwikkeling van de NDSM-broedplaats opgaat. Wanneer zij een invloedrijke positie kan verwerven in het krachtenveld rond het NDSM-terrein en autonomie kan bewerkstelligen zal het beeld van een vernietigende coöptatie ver weg komen te staan. Wanneer echter de broedplaats en haar gebruikers slechts worden beschouwd als een instrument in de stedelijke ontwikkeling komt dat beeld, tragisch genoeg, dichterbij.

⁴⁵ Focusgroup 2, 15 januari 2009. p. 42.

⁴⁶ Presentatie Noordwaarts, 12 mei 2009.

Conclusie

Het hoofddoel van dit onderzoek is het in kaart brengen van de gevolgen die de processen van gentrification en institutionalisering hebben op de NDSM-broedplaats en haar gebruikers. Het proces van gentrification, dat zich onmiskenbaar heeft afgespeeld in en rond het NDSM-terrein, kan een beeld oproepen van zelfdestructie. In het geval van de NDSM-werf is dit tragische beeld te herkennen. Mede door de aanwezigheid van de NDSM-gebruikers kan het NDSM-terrein rekenen op steeds meer aandacht van kapitaalkrachtige partijen en zijn er plannen gemaakt die het gebied radicaal zullen veranderen. In deze vaart van gentrification wordt de zeggenschap van de gebruikers over het gebied en de broedplaats kleiner en de regelgeving wordt strakker.

In lijn met gentrification volgt het proces van institutionalisering van de broedplaats. Het NDSM-terrein en in het bijzonder de loods is de afgelopen jaren geïnstitutionaliseerd, een proces dat mede door de gebruikers is geïnitieerd en met inmenging en financiële steun van de overheid is gerealiseerd. Omdat de institutionalisering volgens de gebruikers gepaard ging met een organisatie die niet transparant en democratische was heeft dit geleid tot het feit dat de idealen van zelfbeheer en zelforganisatie nog niet werkelijk zijn verwezenlijkt. Ook de ‘professionaliseringsparadox’ maakt de maakbaarheid van zelfbeheer problematisch. De schaal van de NDSM-broedplaats vraagt om een hoge organisatiegraad, terwijl zelfbeheer ook wordt beschouwd als iets organisch en spontaans. Het bereiken van een organisatie waarin de zeggenschap daadwerkelijk ligt bij de gebruikers, bijvoorbeeld in een ‘vereniging-stichting constructie’, lijkt een oplossing te bieden voor deze problematiek.

Wanneer men in acht neemt dat de ‘culturele krakers’, ‘de oorspronkelijke’ gebruikers van de NDSM-broedplaats, in het verleden werden gezien als behorend tot een gezagsondermijnende tegencultuur en het afgelopen decennium zijn toegeëigend en gelauwerd door beleidsmakers onder invloed van het ‘creative city discours,’ roepen de laatste ontwikkelingen rond de NDSM-werf het beeld op van vernietigende coöptatie. Zowel gentrification als institutionalisering hebben als gevolg gehad dat de invloed van de gebruikers op hun directe omgeving werd verminderd. Met de verkoop van de broedplaats aan een projectontwikkelaar of een woningbouwcorporatie in het verschiet lijkt de broedplaats niet verzekerd van een duurzame toekomst in lijn met de ideologie van broed- of vrijplaatsen.

De strijdlustigheid van Vereniging De Toekomst houdt het beeld van vernietigende coöptatie echter op afstand. Met het streven naar autonomie, eigendom en een democratische organisatiestructuur geven zij een alternatief toekomstscenario; een scenario dat een duurzame ontwikkeling van de NDSM-broedplaats kan inluiden, in lijn met de vrij- en

broedplaatsideologie. De toekomst zal uitwijzen of het De Toekomst lukt en of de betrokken partijen het De Toekomst gunnen om dit scenario te verwezenlijken. Wanneer dit scenario niet kan worden verwezenlijkt, wordt er bewezen dat het inzetten van kunst, kunstenaars, 'culturele krakers,' ambachtslieden en de creatieve sector als middel in de stedelijke vernieuwing en economie zelfdestructieve gentrification, onmaakbaarheid en vernietigende coöptatie teweegbrengt.

Bibliografie

Barlow, Tony. 'For Sale: The \$100 House.' *The New York Times* 8 Maart 2009..

Cameron, Stuart. & Coaffee, Jon. 'Art, Gentrification and Regeneration. From Artist as Pioneer to Public Arts.' *European Journal of Housing Policy*. Vol. 5, No. 1 (2005) p. 39–58.

Brand, David. 'Gentrification - tracking the changes.' Civic Dialogue series, The City of Port Phillip (Australie). 29 November 2003.

Breek, Pieter van en Graad, Floris de. *Laat 1000 vrijplaatsen bloeien, een onderzoek naar vrijplaatsen in Amsterdam*. Amsterdam: Vereniging de Vrije Ruimte, 2001.

Coupri, Sanne. *'Is een broedplaats wel een vrijplaats? Een onderzoek naar tegencultuur in Amsterdam'* Doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam, 2002.

Dam, van Rosalie, Eshuis, Jasper, Aarts, Noelle. *Zelforganisatie, Een studie naar de gemeenschapsvorming in de Amsterdamse Doe-Het-Zelf Maatschappij en de golfresidentie van Dronten*. Wageningen: Alterra Universiteit Wageningen, 2008.

Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling. *Cultuur onder dak, Kadernota Cultureel Vastgoed*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, 2007.

Dienst Ruimtelijke Ordening. *Strategiebesluit NDSM-werf, deel a ontwikkelingsvisie*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam. 2008.

Florida, Richard. *The rise of the creative class. And how it's transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books, 2002.

Jacobs, Jane, *The Death and Life of Great American Cities. The Failure of Town Planning*. New York: Random House, 1961.

Klerk, Eva e.a., *Plan van aanpak, aankoop en uitgifte NDSM-loods*. Briefwisseling. 2007.

Lavagna, Mariangela, Stegmeijer, Eva, Haijen, Joni. *Incubating creativity; Unpacking locational and institutional conditions that can make cultural spaces and creative areas work*. Amsterdam

institute for Metropolitan and International Development Studies. Universiteit van Amsterdam.
2008

Ley David. 'Artists, Aestheticisation and the Field of Gentrification.' *Urban Studies*, Vol. 40, No. 12, (2003) p. 2527–2544.

Marcuse, Herbert. 'Repressive Tolerance'. in: Wolff, Rober, Paul, Moore Barrington jr., en Marcuse, Herbert. *A Critique of Pure Tolerance*. Boston: Beacon Press, 1969. p. 95-137.

Projectgroep Broedplaats Amsterdam. *Stadgist, Vijf jaar broedplaatsen in Amsterdam*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, 2005.

Projectgroep Broedplaats Amsterdam. *Manifest voor Amsterdamse Broedplaatsen*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, 2005.

Projectgroep Broedplaats Amsterdam. 'Geen cultuur zonder subcultuur', *Plan van aanpak Broedplaats*. Amsterdam: Projectmanagementbureau i.o.v. de Stedelijke Woningdienst Amsterdam, 2000.

Pruijt, Hans. 'Is the Institutionalization of Urban Movements Inevitable? A Comparison of the Opportunities for Sustained Squatting in New York City and Amsterdam.' *International Journal of Urban Regional Research*. Vol 27, Nr. 1 (2003) p. 133-157.

Pruijt, Hans. 'Squatters in the Creative City: Rejoinder to Justus Uitermark.' *International Journal of Urban Regional Research*. Vol 28, Nr. 3 (2004) p. 699-705.

Raats, Koen e.a. 'Gentrification op de NDSM-werf? Van krakers tot multinationals.' Leeronderzoek Universiteit van Amsterdam, 2008.

Sargentini, M. *Inspiratie op locatie, Een planologisch onderzoek naar culturele broedplaatsen in Amsterdam en Berlijn*. Doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam, 2000.

Schutten Iris. 'Zelfwerkzaamheid; meerwaarde of valkuil?' In: Voordts, Theo (red.). *Transformatie van kantoorgebouwen: thema's, actoren, instrumenten en projecten*. Rotterdam: Uitgeverij 010, 2007. p. 350-357.

Uitermark, Justus. 'The Co-optation of Squatters in Amsterdam and the Emergence of a Movement Meritocracy: A Critical Reply to Pruijt.' *International Journal of Urban Regional Research*. Vol 28, Nr. 3 (2004) p. 687-698.

VROM. *De broedplaats als instrument in de stedelijke ontwikkeling*. Rijswijk: Stichting Web i. o. v. Innovatie Programma Stedelijke Vernieuwing, 2004

Wijn, Cor. 'Stedelijk Broedplaatsbeleid, Vertrekpunten, instrumenten en perspectieven voor het behoud van een culturele laboratoriumfunctie.' *Boekmancahier*, editie 51, (2002) p. 6-19.

Andere bronnen

Noordwaarts. 'Presentatie van Noordwaarts over hun toekomstplannen met het NDSM-terrein voor de gebruikers van het NDSM-terrein.' Amsterdam. 12 mei 2009.

Stadsdeel Noord. 'Raadsvergadering o.a. aangaande erfpachtuitgifte van de scheepsbouwloods.' Amsterdam. 3 december 2009.

Focusgroups

Focusgroep 1 met een selectie van negen huurders van de NDSM-werf, 8 januari 2009

Focusgroep 2 met het bestuur van vereniging De Toekomst en adviseur Johan Leestemaker, 3 februari 2009

Afbeeldingen

Figuur 1 en 2

Powerpointpresentatie, Informatiebijeenkomst gebiedsontwikkeling NDSM-werf 28 augustus 2008, sheet 10. Bron: [http://www.noordwaarts.nl/asp/download.aspx?](http://www.noordwaarts.nl/asp/download.aspx?nocache=true&file=/contents/pages/142652/informatiebijeenkomstgebiedsontwikkelingndsm-werf28-08-08.pdf)

[nocache=true&file=/contents/pages/142652/informatiebijeenkomstgebiedsontwikkelingndsm-werf28-08-08.pdf](http://www.noordwaarts.nl/asp/download.aspx?nocache=true&file=/contents/pages/142652/informatiebijeenkomstgebiedsontwikkelingndsm-werf28-08-08.pdf)

Bijlage I - Notulen Focusgroep 1

Datum: 8 januari 2009

Locatie: NDSM-werf

Moderator: Pieter van Eeden.

Aanwezigen: onderzoekers Anne Marie Rompelman, Valentijn Rambonnet en een selectie van negen huurders van de NDSM werf.

Na een welkomstwoord, stelt de moderator, Pieter van Eeden, zich voor. Vervolgens maakt hij duidelijk welke vragen in de focusgroep centraal zullen staan: wat verstaan jullie eigenlijk onder zelfbeheer, hoe voeren jullie dit uit, wat zijn de voor en nadelen hiervan en waar gaat dit in de toekomst naar toe.

Voordat deze vragen behandeld worden zal er eerst een voorstelrondje plaatsvinden waarin de deelnemers naast dat ze zich voorstellen ook vertellen hoe lang ze op de werf werkzaam zijn en er wordt gevraagd om in een kort statement de Ondernemersvereniging de Toekomst (Ovt) te typeren.

De eerste deelnemer (1) vertelt dat hij hier sinds de zomer aanwezig is en samen met zijn partner een bureau heeft in audiovisuele vormgeving. Ze hebben zich hier allereerst gevestigd omdat zij puur praktisch op zoek waren naar een goedkope werkruimte.

De tweede deelnemer (2) is grafisch ontwerper en zit sinds een jaar op de werf. De aanwezigheid van een gezinde op de werf is mede een reden geweest om zich hier te vestigen en hij stelt dat dit bevorderlijk is voor de werkomgeving. Hij ervoer bijeenkomsten van Ovt als chaotisch en typeert de vereniging als zoekende.

De derde deelnemer (3) heeft samen met een vriend twee jaar geleden zelf hun werkplek opgebouwd, zij maken beide documentaires. Over dit zelf bouwen van je atelier zegt hij het volgende: "Het leuke dat ik hieraan vind is vooral de maakbaarheid ervan en dat het een heel divers resultaat geeft. Bovendien wordt het veel meer van jezelf doordat je er je bloed zweet en tranen in stopt". Ook hij ziet de ovt als zoekende en voegt hier aan toe dat ze ook pas net bestaan en opgericht zijn uit een noodzaak om dingen bij elkaar te houden. De noodzaak hield in dat het buitenterrein losgekoppeld zou worden van de loods daardoor was het noodzakelijk om via een vereniging met één stem te spreken. Op de vraag hoe zelfbeheer moet worden georganiseerd antwoordt deze deelnemer: "zelfbeheer moet naar talent worden vormgegeven" En uit ervaring weet hij dat zelfbeheer "gaat". Een vereniging is hiervoor essentieel om te dienen als centraal aanspreekpunt en als belangenbehartiger.

Vervolgens stelt Anne Marie Rompelman zich voor. Zij legt uit dat ze deze focusgroepen samen met Valentijn organiseert voor het onderzoek voor vereniging de Toekomst. Ze is hiervoor benaderd via de Boekmanstichting en is zelf net begonnen als freelance onderzoekster in de culturele sector. Zij heeft voor dit onderzoek gekozen omdat de vereniging bezig is zich verder te ontwikkelen en om hier via het onderzoek een bijdrage aan te leveren.

De vierde deelnemer (4) heeft zich hier pas gevestigd als architect. Hij vindt het te gek om op deze plek te werken en het gaat hem erg aan het hart. Hij ziet de ovt als het belangrijkste orgaan die het nu ook moet waarmaken. Maar over de gang van zaken en met name over de bijeenkomsten is hij minder positief. Zo zegt hij over de ledenvergadering: "Het is veel gelul, met 240 anarchisten, het gaat van de hak op de tak, dan weer over vliegen, dan over warm water, dan weer over dat shit niet is opgeruimd en over belangrijke zaken... ik kan er niet zoveel mee de bijeenkomsten zijn lachwekkend en leuk om er een biertje bij te drinken". Toch is hij wel

betrokken bij de werf zo hielp hij bij het organiseren van, het nieuwe festival, Hotdocks en staat open om te helpen. Maar dan vooral niet te veel lullen maar praktisch aan de slag. Over zelfbeheer zegt hij: “We moeten met zijn alle iets van deze plek maken, in het ideaal geloof ik wel maar het gebeurt gewoon niet” Verder stelt hij dat de vereniging hard nodig is in deze moeilijke tijden maar dat het uiteindelijk uit de loods zelf moet komen en dat de vereniging goede ideeën van de gebruikers moet steunen maar niet zelf ideeën moet gaan genereren. Wel moet de vereniging een duidelijke visie hebben maar dit lijkt onmogelijk omdat er zoveel verschillende visies zijn.

De vijfde deelnemer (5) is sinds 2000 werkzaam op de Helling, en steunt mede door zijn achtergrond als kraker het gedachtegoed van zelfbeheer in grote mate. Hij stelt dat het nu alleen zo'n amateuristische bende is. Daarop zegt hij het volgende “ik ben wel lid van de vereniging ik heb het opgezegd en nu ga ik het misschien weer opzeggen omdat ik weinig ontwikkeling in de vereniging zie.” Als doel van de vereniging ziet hij de ontwikkeling van een visie en dient de ovt als centraal aanspreekpunt. Vervolgens dient er een stichting aan de vereniging gekoppeld te worden die zich bezig houdt met uitvoerende taken die zijn opgesteld door de vereniging. De vereniging heeft dan de taak om dit na drie jaar te toetsen, alleen is de ovt op het moment nog niet zo ver om dit goed uit te voeren. Nu komt er ook een stichting tot stand maar hierin zitten ook andere partijen met een winst oogmerk zoals een woningcorporatie en een projectontwikkelaar. Bovendien hebben deze partijen eigenlijk het doel om uiteindelijk de kunstenaars als invloedrijke partij weg te zetten. Zodat zij het terrein kunnen ontwikkelen. Er moet een herinstitutionalisering van de vrijplaats plaatsvinden, er moeten geen partijen deze plek beheren die niet het belang van de gebruikers dienen. Volgens de gemeente zouden deze plekken een kopie moeten zijn van een kraakpand. In kraakpanden kwamen nooit projectontwikkelaars e.d. aan te pas. Maar nu denkt de gemeente en de projectontwikkelaars als we maar hard genoeg tegen de deur trappen dan komen we er wel in.

De deelnemer (6) hierna is ook architect en heeft samen met deelnemer 4 een architectenbureau. Allereerst wil hij het opnemen voor het bestuur zij doen hartstikke hun best. Ook ik vind de bijeenkomsten chaotisch maar misschien zijn het wel de mensen in de zaal die niet professioneel zijn. Bovendien zie je dat deze plek steeds een metamorfose ondergaat en er zoveel visies zijn daardoor is het voor het bestuur moeilijk om de kernwaarden te vatten. Iedereen is ook vrij individueel bezig in zijn eigen atelier de vereniging is daarom noodzakelijk om als centraal punt te dienen en ook om de onderlinge communicatie te bevorderen hoewel dit eigenlijk vanuit de mensen zelf moet komen. Mijn indruk is, dat veel mensen hier puur zitten omdat het je een goedkope werkruimte geeft in Amsterdam. En in principe niet om een gemeenschap te vormen. Voor mijzelf is het een mix ik ben hier voor zowel een goedkope werkruimte als voor de gemeenschap. De vereniging kan ook helpen om deze plek als dé bruisende plek van Amsterdam te maken.

De volgende deelnemer (7) is illustrator en heeft hier zelf een atelier gebouwd. Ook zij denkt dat veel mensen zich op de werf vestigen voor een goedkope werkruimte zonder idealistische motieven. Ze zegt dat dit voor haar zelf niet geldt. “Ik heb hier zelf iets gebouwd, veel geld in gestoken. Daarnaast ben ik op deze plek afgekomen door haar geschiedenis en grootheid en ook met het idee om samen een creatieve plek te maken. En voor de wisselwerking met andere huurders.” Het is wel moeilijk om iedereen bij het proces van zelfbeheer te betrekken. Hierop antwoordt deelnemer 3: “Daar zit nou net de kneep je kunt niet iedereen bij zelfbeheer betrekken, alleen maar een percentage. Ik heb dat ook in Groningen gezien (ORKZ gebouw georganiseerd via zelfbeheer) daar participeerde ook maar 15 procent in zelfbeheer, elk jaar werd hierover gezeurd, maar uiteindelijk ging het gewoon door, het werkte wel.” Je krijgt alleen wel snel wij/zij denken tussen de mensen die veel doen en mensen die weinig doen. Zelfbeheer is praten, en dat

ieder zijn inbreng heeft aan de hand van zijn talent. Zelfbeheer is ook gewoon praktisch de boel schoon houden stelt deelnemer 7.

Deelnemer 2 ziet ook kansen om met zelfbeheer meer naar buiten te treden. Dus gezamenlijk laten zien wat er gebeurt op de werf. Dit kan zijn in de vorm van een festival, zoals Hotdocks, maar ook in de vorm van een publicatie. Zo is er een beeld van individuen in een broedplaats maar ook van de broedplaats als bolwerk.

De laatste deelnemer stelt zich voor (8, Mick) hij is geen lid van de toekomst, het was voor mij niet duidelijk wat het precies is. Ik mis ook een duidelijk manifest. Hierop zegt deelnemer 7 dat dit er wel degelijk is. Er wordt geconcludeerd dat de communicatie dus erg slecht is. Deelnemer 7 antwoordt hierop dat dit niet verwonderlijk is omdat ovt pas sinds februari 2008 bestaat en vooral bezig is geweest om de verkoop van de loods te voorkomen. Doordat dit politiek, financieel en historisch erg ingewikkeld is, is er geen tijd geweest voor reflectie en systematische opbouw van een vereniging. Bovendien doet het bestuur dit vrijwillig naast hun werk. Hierop zeggen andere deelnemers dat communicatie toch erg belangrijk is.

Moderator concludeert dat ieder de ndsm als klein “stadje” wil waarborgen. En dat hiervoor een vereniging een goed vehikel is. De vereniging moet een duidelijke visie hebben en dit goed communiceren. Bovendien kan de algehele communicatie beter. Wat nog meer?

Deelnemer 4 zegt hierop dat het goed zou zijn als er meer naar buiten wordt getreden. Omdat wanneer je meer naar buiten communiceert je vanzelf door de stad en gemeente als onmisbaar wordt beschouwd. Dit kan in de vorm van tentoonstellingen, publicaties enz. Doen in plaats van lullen dat is de kracht van de mensen hier.

Deelnemer 1 haakt hier op in er zou bijvoorbeeld met alle filmmakers hier een klein filmfestival gehouden kunnen worden, maar dat moet wel van binnenuit worden georganiseerd.

Vervolgens richt het gesprek zich op hoe je mensen kunt bewegen om zich in te zetten voor zelfbeheer. Als belangrijke instrumenten worden de verplichting om een aantal uren bezig te zijn voor het collectieve goed in het huurcontract genoemd en dat de gebruikers in de ballotagecommissie zitten. Deelnemer 7 uit echter sterke twijfels over een dergelijke verplichting: “uiteindelijk kun je de mensen niet dwingen”.

Deelnemer 2 noemt hierop een voorbeeld van een broedplaats beehive waarin deze verplichting uitdrukkelijk en in een vroeg stadium kenbaar wordt gemaakt. Hierdoor komen mensen misschien eerder met initiatieven.

Deelnemer 3 zegt dat hij twee stromingen ziet een verdedigende houding en een positieve attitude. Hotdocks is het resultaat van het laatste. Deze houding heeft volgens hem niet met iets concreets te maken maar met een “mindset”. Het heeft te maken met wat en hoe je dingen communiceert. Een voorbeeld van een verkeerde attitude vindt hij: “men komt hier vanuit hele progressieve gedachten en als er eenmaal een plekje veroverd is hoor je geluiden als, het moet blijven zoals het is. Dan gaan bij mij de haren overeind staan” Uiteindelijk ziet hij als doel dat er intern vertrouwen wordt gekweekt en er extern wordt gecommuniceerd met een positief geluid. Meer initiatieven als hotdocks.

Vervolgens richt het gesprek zich op de vraag: wie moet initiatief nemen voor die positieve activiteiten? Welke rol heeft het bestuur hierin?

Deelnemer 6 vindt dat het bestuur de taken zoveel mogelijk moet delegeren omdat zij zich op het moment vooral bezig moeten houden met de verdedigende functie. Hierop volgt de reactie van deelnemer 5 dat het delegeren via werkgroepen niet werkt maar dat hiervoor in de plaats het bestuur taken moet delegeren aan individuen. Er ligt weliswaar een strategiebesluit maar dit is

nog erg abstract er moet nog een duidelijkere visie ontstaan over hoe dit moet worden ingevuld. Deelnemer 7 gaat hierop in en stelt dat in de toekomst dit dus moet gaan gebeuren via de vereniging/stichting constructie waarbij de vereniging wordt bestuurd door vrijwilligers en in de stichting moeten betaalde professionals zitten. Essentieel hierbij is dat de gebruikers bepalen wie er in de stichting zit en wat zij doen.

Deelnemer 4 uit echter zijn ongenoegen met het idee dat er een bureaucratische stichting komt met betaalde mensen erin, hij ziet alweer een visioen met hoe het eerder geregeld was met Kinetisch Noord, en wijst op het idee dat als mensen het zelf doen zij meer betrokken zijn en daarom dingen beter gebeuren. Deelnemers 5 zegt dat deze constructie wel houdbaar is zo lang er een goede aansturing is van de stichting en er goede mensen in de stichting zitten. Deelnemer 4 benadrukt nog eens dat het erg belangrijk is om na denken wat je zo'n stichting laat doen en wat je kunt organiseren van onderaf, bijvoorbeeld de artistieke invulling. Deelnemer 5 beaamt dit maar stelt dat er op dit moment nog geen duidelijke visie bestaat om zo'n stichting goed aan te sturen. Ieder is er wel van overtuigd dat als er een dergelijk model komt dat de gebruikers grote zeggenschap moet hebben op een stichting. Deelnemer 5 betwijfelt of dit gaat lukken nu partijen als de Mediawharf erbij betrokken worden.

Hoe kun je de participatie van de gebruikers bevorderen?

Deelnemer 8 zegt: Werk aan communicatie bijvoorbeeld via een blaadje zowel digitaal als op papier en misschien is een blog een goed idee met elke week een profiel van iemand op de site. Oftewel zoek een interessante manier om elkaar te ontmoeten. Deelnemer 1 suggereert: "hang een groot doek op met het manifest in de hal." Deelnemer 7 reageert hierop dat al deze initiatieven al eens zijn neer gezet maar niet echt hebben gewerkt. Dit kan misschien worden verbeterd door individuen aan te spreken en hun daar verantwoordelijk voor houden. Dit soort taken moeten vrijwillig worden gedaan maar voor ingewikkeldere zaken kunnen mensen wel betaald worden, zoals beheer, organiseren van een festival, opbouwen van het kantoor. Deelnemer 5 zegt dat zelfbeheer vaak werkt naar talent waardoor je vaak krijgt dat dezelfde mensen al het werk doen. Je zou dit kunnen oplossen door de "freeriders" toch een taak te geven of misschien meer te laten betalen. Deelnemer 1 zegt maar blijkbaar werkt het nu toch want het bestuur heeft voorkomen dat de loods wordt verkocht bovendien zul je altijd mensen hebben binnen een organisatie van 250 man die het anders willen.

De vraag komt nu op, of er meer gepraat moet worden? Deelnemer 1 zegt nee want dan krijg je weer gesprekken over niks bovendien moet je het bestuur ook de tijd gunnen om iets op te bouwen.

Deelnemer 8: ik denk dat een bijeenkomst met drank en eten in de kelder belangrijker voor de vereniging is dan een leden vergadering. Deelnemer 7 reageert hierop: "ja maar een ledenvergadering is verplicht en bovendien was het een jaar gelden nog veel chaotischer. Ik ben het wel eens met de voorstellen van krantjes, websites en biertjes maar er moeten ook stomme dingen gebeuren."

De Moderator stelt hierop dat het toch belangrijk is om te kijken naar hoe je zaken communiceert. Moet je niet ook op een informele wijze communiceren. Deelnemer 8: Ja ik wel bijvoorbeeld best advies geven, maar ik weet niet eens wie ik hiervoor zou moeten mailen." Deelnemer 6: Een simpele verbetering van de communicatie zal zijn om de mailinglist goed te organiseren dit kan technisch simpel worden geregeld"

Vervolgens wordt er geopperd door deelnemers 1 en 8 wij hebben nog een portocabine, dat kan een mooi clubhuis worden. Hierop reageert deelnemer 5: "je kunt keten openstellen borden ophangen maar uiteindelijk moet je het collectieve deel binden." Je moet zorgen dat mensen een commitment geven aan deze plek en dat kan alleen maar als de overheid zegt als je dit en dat doet kunnen jullie hier nog vijftig jaar zitten. Dan kunnen we echt wat doen." Hierop reageert

deelnemer 1: “Ik had ook kunnen kiezen voor een plek in het centrum, die even groot en even duur was maar ik ziet hier voor de kruisbestuiving, maar niet met het plan om hier over vijftig jaar nog te zitten.”

De moderator concludeert dat er dus een balans is tussen enerzijds de roep om professionalisering en anderzijds niet te professioneel worden omdat je anders de broedplaats gedachte aantast.

Deelnemer 6: “Ja want dat is vaak gebeurt met gekraakte vrijplaatsen die op die manier

verdwenen zijn.” Deelnemer 4: Ja dat is niet wat er moet gebeuren maar er is een balans tussen enerzijds dingen willen behouden en een professionalisering en anderzijds werken aan die

positieve spiraal omhoog.” Deelnemer 3 zegt hierop: We hebben een soort neanderthalerpolitiek nodig. Het bestuur houdt zich bezig met heel complexe zaken maar dit moet heel simpel worden

gecommuniceerd naar de rest toe. In de toekomst moet het veel simpeler worden gedaan niet meer communiceren maar duidelijker en simpel. Bijvoorbeeld een regelmatige ledenvergadering.

Zo kun je een basis creëren die er nu niet is en van daar uit kun je verder werken.” Deelnemer 5

beaamt dit: “anders zijn al die initiatieven symptoombestrijding, dingen als zo’n portocabine

komen er wel als je het nodig hebt. Je kunt niet kunstmatig een eenheid gaan creëren.” Deelnemer

3: “Er is wel iets dat we heel duidelijk samen hebben en dat is de vereniging.”

De Moderator sluit de focusgroep af: “Er zijn veel suggesties gedaan en sommige zijn ook weer aan een schone dood gestorven maar wat duidelijk is, is dat de communicatie moet worden

aangescherpt en de visie verder moet worden ontwikkelt.” Deelnemer 3: “ja, positieve communicatie.”

Bijlage II – Notule Focusgroep 2

Datum: 15 januari 2009

Locatie: NDSM-werf

Moderator: Pieter van Eden, onderzoeker.

Aanwezigen: Simon Rhebergen (voorzitter), Casper Oorthuys (penningmeester), Bart Stuart (secretaris), Ellen Zegers (bestuurslid), Johan Leestemaker (adviseur van het bestuur), Anne Marie Rompelman (onderzoeker) en Valentijn Rambonnet.

Simon Rhebergen stelt zich voor als voorzitter en eigenaar van jachtwerf op het ndsm terrein. Het doel van de Toekomst is om de ondernemers op het terrein te vertegenwoordigen. Dit kwam telkens niet van de grond behalve wanneer er werd gevreesd dat de gebruikers het veld moesten ruimen. Zo was dat met de komst van Kinetisch Noord en zo is dat nu met de huidige dreigingen. Maar omdat we niet alleen gemotiveerd willen zijn uit angst ontwikkelen we ook een visie op het ndsm terrein. Het doel nu is om uiteindelijk het terrein in bezit te verkrijgen en in eigen beheer te hebben. Dit komt vooral door de onvrede dat de mensen die een rol spelen op dit terrein nu geen enkele invloed op de toekomst hebben. En dat de gebruikers van bovenaf worden genegeerd dit is eigenlijk wat ook al met de komst van kinetisch noord gebeurde. We streven nu naar om continuïteit te creëren voor de mensen die zich hier hebben gevestigd.

Valentijn stelt zich voor hij legt uit dat het doel van het onderzoek is om enerzijds vanuit een theoretisch kader de recente ontwikkelingen te beschrijven en anderzijds om vanuit dit kader in combinatie met deze focusgroepen een praktisch advies te geven over hoe de idealen, van zelfbeheer, kunnen worden bewerkstelligd. Uit de eerste focusgroep kwamen een paar punten naar voren. Een daarvan is de slechte interne communicatie en daarmee soms het gebrek aan betrokkenheid van de leden. Er is goede wil vanuit de meeste gebruikers om zich in te zetten voor de vereniging maar men weet niet goed waar ze aan moeten kloppen, de zichtbaarheid van de vereniging is dus niet optimaal. Over zelfbeheer was men positief alleen het idee dat je iedereen erbij zou kunnen betrekken werd door sommige als onmogelijk gezien.

Casper spreekt over zijn ideaal van zelfbeheer. Deze ideeën zijn afkomstig uit de jaren 70 en gebaseerd op al bestaande initiatieven onder andere in het buitenland. Het gaat om het tot stand laten komen van een plek waar kunstenaars en ambachtslieden werkzaam zijn en samenwerken. Er is op deze vrijplaatsen bewezen dat er eigenlijk hele leuke communes ontstaan ofwel een ideale werksfeer. Maar het moet wel in een modern jasje worden gestoken het juridisch stevig staan en het georganiseerd worden. Een belangrijke doelstelling hierbij is om het terrein aan te kopen dit was ook al het doel van kinetisch noord. Het gaat niet zozeer om de oriëntatie op het vastgoed maar om de vrijheid die deze plekken bezitten en de gemeenschap die er ontstaat. En juist hierin kan vastgoed een veiligheid bieden en zorgen dat er wortels ontstaan, dus er is wel een relatie tussen vastgoed en de gemeenschap. Maar uiteindelijk is het doel de gemeenschap. Toch zie dat nu met de verkoop aan de woningbouwcoöperatie we al afstand moeten doen van aspecten van de gemeenschap. We moeten bijvoorbeeld al een x aantal vierkante meters opgegeven en het buitenterrein ontrekt zich ook buiten onze visie.

Johan Leestemaker stelt zich voor en vertelt wat voor hem belangrijk is op deze plek. We zien vanaf de jaren zeventig dat we te maken hebben met de opbouw van totaal veranderende verhoudingen in het wereldsysteem en dat heeft zich hier op indrukwekkende wijze laten zien. Dit resulteerde eerst in een bijzondere chaos en van daar uit heeft zich een kern ontwikkelt dat wordt gezien als de essentie van innovatie. Hierin wil ik onderstrepen dat we dit bijzonder goed moeten organiseren omdat we in Amsterdam vooral voorbeelden zien waarin deze plekken zijn verdwenen en waar het talent wordt verdreven. Een voorbeeld waar we dit hebben kunnen voorkomen is W139 dat is nu een bruisende en zinderende plek geworden. Hierbij is essentieel dat de kwaliteit van de organisatie is gewaarborgd. Moderator: Is het zo dat er enerzijds en een

goed degelijk bestuur moet zijn en dat daarnaast de gemeenschap bestaat die dynamisch is? Zo zou je dat ook hier kunnen zien dan is er het gebouw en het bestuur, dat staat als een huis en daarnaast is er de broedplaats en die kan er in of er uit. Johan stemt hiermee in en uit dat het voor hem als gezond voor komt wanneer er een hard en professioneel bestuur bestaat die af en toe botst met de community. Het bestuur van het gebouw moet separaat en professioneel geschieden. Anne Marie vertelt dat ze hier vanuit de Boekmanstichting is gevraagd om mee te helpen aan het onderzoek. Ze vertelt dat ze vooral geïnteresseerd is in de verhoudingen tussen de gebruikers en het bestuur en eventueel wat daar tussen komt. Als verbeterpunt noemt zij dat de communicatie verbeterd zou moeten worden en meer gestructureerd zou moeten plaatsvinden. Een manier om dit te bewerkstelligen is om hiervoor iemand in vaste dienst te nemen die de communicatie faciliteert.

De moderator stelt dat wanneer er over communicatie gepraat wordt het essentieel is om interne en externe communicatie te scheiden. Hierop reageert Casper dat het bestuur zich vooral heeft gericht op de externe communicatie maar dat Bart wel degelijk via e-mails de gebruikers op de hoogte probeert te houden. Maar, zo stelt de moderator, dat was ook net het probleem dat er te veel e-mails worden gestuurd en dat de informatie niet altijd even duidelijk is en de afscherming van de geadresseerden niet wordt bewaakt. Hierop zegt Casper: "Het probleem zit ook ergens anders, de lange geschiedenis en de ontwikkeling van deze plek is een complexe materie. Voor nieuwkomers is dit moeilijk te bevatten en het is niet mogelijk om dat even in een halfuurtje te vertellen. Daarnaast is het klagen over de communicatie een terugkerende klacht en verschuilen mensen zich ook achter deze klacht wanneer het hun uitkomt." De moderator benadrukt hierop dat om effectief extern te communiceren je intern, via communicatie, draagvlak moet hebben.

Casper: "In de geschiedenis is er nog nooit een partij, als de vereniging, geweest. Die in vergaderingen de meerderheid van de gebruikers heeft vertegenwoordigd. En ja de kritiek op de communicatie is terecht maar tegelijkertijd is er nu wel een vereniging die echt democratisch is. We maken agenda's en met de mandaten uit de vergadering gaan we naar alle commissies."

Johan breekt in door te zeggen dat er een moment was waar de interne en externe communicatie indrukwekkend bij elkaar kwam en waarvan de Toekomst nog steeds van profiteert. "Het was op het moment dat we, vrijwel met de hele vereniging, opwachting maakten bij de speciale commissievergadering van stadsdeel Amsterdam Noord. Toen we de hele kantine bevolkten in dat stadsdeel met ons vaandel met onze spandoeken. Toen voelde je, even afgezien van wat die politici voelden want die voelden het dondersgoed, onder ons voelden je opeens, wauw dit zijn wij dus. En hoewel dit gevoel fragiel is teren we nog op dat kapitaal. Mensen voelden welke macht ze hadden."

Ellen Zegers stelt zich voor ze is momentaal beeldend kunstenaars. Ze is hier in 2002 in de x-helling terecht gekomen en daar nog gewoond, ze heeft hier ook haar liefde ontmoet die de oudste bewoner van dit gebouw is. Ze zegt: "daardoor weet ik heel veel van de historie en de ins en outs van dit gebouw. Ik heb dus ook het hele groepsproces gezien toen de kunststad erbij kwam en hoe er nieuwe netwerken en samenwerkingsverbanden ontstonden en zelfs huwlijken. Dus ik heb veel positieve groei gezien in de groepsprocessen maar daar horen ook gevechten tussen de kemphanen bij. Ik heb toen besloten omdat ik een kartrekker ben en een vastbijter om bestuurslid te worden. Ik ben overtuigd dat deze plek de cultuurstatus krijgt die het verdiend en dat de gelden die nu naar de zuidas gaan hier terecht komen en dat de biënnale ook hier en niet daar komt. Momenteel houd ik me bezig met het beheer. Ik heb me net mensen geënthousiasmeerd om deel te nemen in de beheerwerkgroep en als ik de mensen zo aanspreek, zijn ze niet te stoppen."

De moderator vraagt hoeveel leden de vereniging heeft. Hierop wordt geantwoord dat er ongeveer 80 mensen lid zijn. Dit is nog niet genoeg maar er is ook onduidelijk wie er lid mogen worden door onderhuurpraktijken en andere soortige huisvesting op het terrein. Casper deelt mee dat het eerst noodzakelijk was om veel leden te werven om zo met draagvlak naar de principaal te kunnen stappen en dat het nu stap twee is om te kijken wie er lid mag worden etc.

De moderator vraagt of het zo is dat door de externe bedreigingen er nog niet is gewerkt aan

interne verbeteringen. Ellen beaamt dit maar en stelt dat beheer hier een cruciale rol in speelt. Ze vertelt dat er nu wordt gewerkt aan een beheerplan waarbij er een beheerwerkgroup komt die samenwerkt met een algemene beheerder om zo de punten die vanuit de gebruikers komen na te leven. Het gaat hier om onderhoud, infrastructuur, het naleven van reglementen, kleine herstelwerkzaamheden etc. Het aspect zelfbeheer zit hier in de totstandkoming van een werkgroup. Zelfbeheer voor mij is dat iemand het vanzelfsprekend vindt dat je ook buiten de deur het stoepje schoonhoudt. Je inzet voor het algemene belang. Het gaat er dus om dat je niet alleen bezig bent met je eigen atelier maar dat je je ook inzet voor het geheel. Casper merkt hierbij op dat dit in het verleden nog niet echt heeft gewerkt, vooral het dumpen van eigen spullen zonder te kijken of anderen er last van hebben is een groot knelpunt. Dat ervoer ook de beheerafdeling van Kinetisch Noord. Wat zou kunnen werken is afzonderlijke plekken aanwijzen die men gemeenschappelijk beheert.

Bart introduceert zichzelf, hij is secretaris binnen het bestuur. Ik ben hier 7 a 8 jaar geleden beland in een vacuüm van heel veel ruimte en mogelijkheden, ik woonde eerst in de stad maar ik miste daar als Brabander een soort publieke plek waar iedereen z'n rol had. Ik zocht eigenlijk een dorp in een stad en vond dat op de NDSM. Een dorp is hier een plek waar niet iedereen hetzelfde is maar waar wel iedereen het zelfde belang nastreeft. Dat is eigenlijk wat mijn doel en ideaal is. Ik spreek wel van een gemeenschap op het terrein niet eens zozeer dat je samen dingen doet maar alleen al het feit dat je er bent maakt dit. Ik zie op deze plek wel twee dingen die met elkaar wringen aan de ene kant de noodzaak van een hoge organisatiegraad en daarnaast het willen behouden van het organische en niet planmatige element. We moeten zogenaamd professionaliseren maar we zijn ook kunstenaar of maken schepen of bedenken theater. De kritiek op de slechte interne communicatie erken ik en ik zie ook dat het leeft. Maar ik heb er zelf geen tijd voor en ambities in daarnaast moet er goed gekeken worden naar de vorm want ook bij Kinetisch Noord is het geprobeerd maar nooit van de grond gekomen.

De moderator nodigt nu de bestuursleden uit om zelfkritiek toe te passen. Want uiteindelijk zijn er wel wel geluiden die ondanks dat ze jullie inzet en kracht enorm waarderen zeggen dat er behoefte is om het anders te doen.

Bart reageert hierop: "Ik denk dat we onszelf zien als een dorpje, zoals in Asterix en Obelix, in een wereld waar er het proces van gentrification, vertrutting, plaatsvindt. En het is heel naïef om te denken dat we dit tegen kunnen houden. Dit is tegelijkertijd onze kracht en onze zwakte. Als ik kritisch naar mezelf kijk dan denk ik dat ik daar erg beperkt tegenaan kijk en dat ik hierin geen flexibele houding heb." De moderator vraagt of voor hem ook het ideaal van aankoop geldt: Hij beaamt dit en stelt dat wanneer het terrein in eigendom is zelfwerkzaamheid vanzelfsprekend wordt. Een andere zwakke plek van de NDSM is dat we zeggen dat we een grote maatschappelijke waarde hebben maar dat dit in de praktijk nog niet echt zijn doorwerking heeft. Zo zou ik graag samenwerkingen zien met scholen als het Sandberg instituut en daarmee ook jonge mensen aantrekken, daar zet ik mij ook voor in.

Casper zegt: "Bart heeft zich juist in het begin geweldig ingezet voor de interne communicatie om genoeg leden te werven zodat we door andere partijen serieus genomen zouden worden. Toen dit was gelukt en we bezig waren met het onderhandelen met die partijen is de interne communicatie verzwakt."

Johan: "Ik merk nu, een jaar na het inzetten van de knokpartij, dat wij moe zijn geworden. De focus wordt minder en ik weet dat ik daardoor kansen laat liggen. En waar ik mij buitengewoon aan erger is dat je op tal van terreinen ziet dat het werkelijk ondersteunen van organisatieopbouw van bijvoorbeeld bewonersorganisatie of ondernemersraden het kapitaal, om het zo maar eens te zeggen, dergelijke initiatieven probeert te minimaliseren. Ze benoemen het zo weinig mogelijk want woorden betekenen dat je het waardeert. Zo bleek ook uit een gesprek met wethouder van Poelgeest dat hij denkt dat een broedplaats stenen en dat hij er echt aan moet worden herinnerd dat het gaat om mensen en niet om stenen. Dus ook in de linkse politiek is het woord, mensen, al uit hun bewustzijn. En als het logische gevolg daarvan gaan er karrenvrachten aan geld naar het

management, denk aan de ontmanteling van de top van Rochdale, de man die het geld in Masserati's stopte. En dat merken wij hier ook er komen hier partijen in hun audi A6 aangereden die ongelooflijk hoge salarissen verdienen die het hier dan even komen regelen. En dan merk je, en dan denk ik dat ik voor iedereen hier spreek, dat je relatief veel in de gemeenschappelijke zaak hebt geïnvesteerd waardoor je jezelf verwaarloosd. Zo gaat de lege bankrekening op een gegeven moment ook roepen, er moet wel brood op de plank komen. Want de bestuurleden hier zijn ook nog ondernemer. Er zijn gewoon disbalances. Zo lijkt het mij erg nuttig om de jaarcijfers van kinetisch noord in te zien en ik denk dat we aan kunnen tonen dat er geen cent is geïnvesteerd in het opbouwen van de gemeenschap. Bijvoorbeeld het financieel ondersteunen van individuen die bestuurlijke taken op zich nemen."

Er bestaat een redelijk eenzijdig standpunt in het bestuur dat er een financiële compensatie mogelijk is voor mensen die zich bijzonder hard voor de gemeenschap inzetten. Maar, geeft Casper aan, het zal in de komende maanden niet gebeuren.

Hierop breekt Bart in: Ik heb nog een leuk punt, we hadden een gemeenschappelijke dag gemaakt, genaamd Hotdocks, en het doel was om geld in te zamelen voor de organisatie. Er was een veiling, maar die was slecht georganiseerd dus dat liep niet. We hebben een catering weggezet maar dat liep uit de klauwen omdat we 1 euro voor een drankje vroegen. Daarnaast zijn er ontzettend veel declaraties door mensen ingediend waarvan helemaal niet bekend was dat zij geld zouden krijgen. Dus de dag voelde supergoed maar door de schade die het aanrichtte dacht ik Jezus waar zijn we in godsnaam mee bezig.

Casper: "Als penningmeester zeg ik dan ook dat we moeten eerst kijken naar onze inkomsten voordat we geld uit gaan geven, ook met betrekking tot mensen die zich inzetten voor het zelfbeheer."

Ellen: "Maar de mensen die ik heb benaderd doen het vrijwillig, die willen allemaal hun steentje bijdragen aan de gemeenschap."

Moderator: "Nu kom je ook op het punt besteed je het beheer uit aan een aparte stichting of deleger je dat onder de gebruikers. Want in de vorige focusgroep was het moeilijk duidelijk te maken dat zelfbeheer ook mogelijk was via een aparte stichting."

Simon: "Ja, dat komt deels door de historie van het woord. Door de wantoestanden van Kinetisch Noord heeft het woord stichting een vieze smaak gekregen. Maar de stichting die wij bedoelen valt direct onder het bestuur van de vereniging."

De Moderator stelt voor om nog even aandacht te besteden aan "de vermoeidheid van het bestuur".

Casper: Ja wij zijn misschien moe maar tegelijkertijd als ik de punten zie die we hebben binnengehaald door de inzet van maar 4 a 5 mensen, natuurlijk hebben we ook dingen niet gekregen, is dat iets waar we best trots op kunnen zijn.

Moderator: Maar laten we ons concentreren op datgene waar jullie als bestuur je bevrediging uithaalt.

Casper: "Nou vooral de bereikte resultaten en uit de visie van de gemeenschap, want de echte gemeenschap is nog niet echt operationeel."

Moderator: Maar het uiteindelijke doel is toch het realiseren van een dynamische levendige gemeenschap, en dat is dan toch ook waar je je bevrediging uithaalt?

Casper: "Nee, want we zitten onbedoeld ook weer op de plek waar die gemeenschap tegenaan kan schoppen, eigenlijk op de plek van Kinetisch Noord. We krijgen ook dezelfde kritiek, zoals communicatie en feedback. Terwijl ik voor honderd procent weet dat wij nu opener, eerlijker, transparanter en democratischer operen. Hoe komt dat? We zijn nu gewoon een stapje op de maatschappelijke ladder gestegen en degene die boven staat doet het per definitie niet goed."

Ellen: "Ja maar volgens mij is de kloof ook ontstaan omdat wij moesten kiezen dat we ons richten op de externe communicatie en niet de interne. En nu zijn we op het punt om die kloof weer kleiner te maken."

Casper: "Ik vind dat een te utopisch beeld als bestuurder weet je immers altijd meer dan degene

voor wie je je inzet. En dat levert hiërarchie en ongelijkheid en onvrede op want je hebt altijd weer mensen die meer kennis dan andere hebben of dingen in de wandelgangen horen. En daarom zul je ook altijd mensen hebben die blijven klagen. ”

Moderator: Is het niet zo dat in het concept van zelfbeheer het bestuur vooral de taak heeft om het zelfbeheer te stimuleren?

Ellen: ”We zien dat er op moment dat de gebruikers zien dat het bestuur ook daadwerkelijk succes heeft, dat het vertrouwen gaat groeien en dat mensen zich willen inzetten voor de gemeenschap op gebieden waar ze affiniteit mee hebben.”

Moderator: ”Ja, ook bij de mensen van de eerste focusgroep zit er talent, intelligentie en de wil om dat in te zetten voor het geheel, maar de kracht om dit te verenigen mist. ”

Ellen: ”dus we moeten kijken hoe we mensen in contact met elkaar laten komen”

Casper: ”Ja. Maar dit is toch een beetje flauw. Een paar weken geleden hadden we ook allemaal werkgroepen en hebben we de mensen met hun haren bij de taken gesleept en er kwam ontzettend weinig terug en het kostte ons heel veel tijd. ”

Bart: ”Volgens mij moeten we ons niet zo focussen op hoe slecht die communicatie gaat we praten er al elke dag zo’n kwartier over. Daarmee stellen we ons zelf ook zwak op tegenover de vieze ploerten van de Principaal, door te zeggen: O, onze communicatie is zo slecht. Communicatie is nu niet onze prioriteit, de prioriteit is om die smerige coöperaties bij hun haren te pakken en te wijzen op hun maatschappelijke opgave.”

Moderator: ”Maar die strijd kun je niet voeren zonder draagvlak van de gebruikers”

Bart: ”Nee, dat klopt maar ik ontken ook niet dat er geen problemen zijn maar ik wil als bestuur mij niet de hele tijd verliezen in details. Taken moeten worden gedelegeerd in deelgebieden maar hierbij moet je ook geduld hebben omdat mensen zich moeten realiseren dat ze het zelf kunnen doen. ”

Moderator: ”Kan ik nu in het algemeen concluderen dat het bestuur zich alleen bezig moet houden met het organiseren van zelfbeheer en dus moet ook iets als de interne communicatie uiteindelijk worden gelegeerd. Is iedereen het hiermee eens?”

Casper: ”Ja ik ben het ermee eens, maar we hebben tegelijkertijd geprobeerd om mensen erbij te betrekken en dat blijkt vrij moeizaam te zijn daarnaast is er ook nog een interne strijd geweest waardoor er onder de gebruikers een vijandschap uit het verleden bestaat die nog steeds merkbaar is. Dus moeten we heel voorzichtig zijn aan wie, welke groep, je de interne communicatie overlaat. Dus dan moet je er toch dicht op zitten. En zo zie je dat ik het heel erg eens ben met de mooie ideeën van zelfbeheer, met delegeren en sturen met je pink, alleen heeft de praktijk ook andere dingen laten zien.”

Ellen: ”Ik sluit mij daarbij aan, we zijn namelijk voor een deel afhankelijk van de rijpheid van interne groepsprocessen.”

Bart: ”Een voorbeeld van hoe zelfbeheer zich op een hele mooie manier manifesteert is hoe Wilberto Namens zijn werkgroep Noordwaarts opbelt en zegt: Ja, u spreekt met Wilberto van de Telegraaf, pas maar op want als jullie iets verkeerd doen komen jullie in de krant. Wat ik zo mooi vind is dat in de Toekomst er ruimte is voor hem om hieraan een eigen en zo humorvolle invulling aan te geven, ondanks het ontbreken van professionaliteit. Volgens mij ligt de sleutel van zelfbeheer dan ook om te kijken naar wat ieder verstaat onder beheer. Gaat het over afval? Of over hoe je eruit ziet hoe toegankelijk je bent etc. Volgens mij betreft zelfbeheer die laatste twee punten. Zo haal je ook de angel uit de discussie want iedereen denkt dat ie moet gaan vegen terwijl het gaat over zelfwerkzaamheid.”

Moderator: ”Zelfwerkzaamheid is iets dat niet alleen in dit soort anarchistische gemeenschappen voorkomt maar ook bij grote bedrijven. Deze processen worden daar vaak gestuurd waarbij een gemeenschappelijk doel centraal staat.”

Ellen haakt hier op in en zegt ik ben met de gebruikers gaan praten of zij zich willen inzetten voor zelfbeheer. Sommige waren enthousiast en hebben aangegeven op welk terrein ze dit willen doen. Er kwam ook uit dat men behoefte had om, wanneer zij zich zouden ontfemen over een

gebied dat er dan een algemene beheerder zou zijn die als aanspreekpunt dienst doet. Ook naar externe partijen als Noordwaarts bijvoorbeeld.

Moderator: Ja, dat is de belangrijkste eerste stap. Het gaat hier om het creëren van draagvlak. Maar daarna is het de vraag hoe hou je dit gaande? En dan komen communicatieve middelen om de hoek kijken en boven dien vragen mensen altijd What's in it for me? Mensen doen iets voor je en willen er iets voor terug krijgen. Dat kan een gemeenschapsgevoel zijn of trots op dat wat je gezamenlijk hebt bereikt.

Johan: Een belangrijke tussenstap bij het vinden van mensen iemand als een algemene beheerder is het maken van profielen met een transparante selectie procedure. En het opstellen van een duidelijk takenpakket.

Simon: En die moeten we gaan betalen, maar daar zijn we nog niet over uit.

Casper: Ja maar het probleem is ook dat onze organisatie nog in een tussenfase zit. Het geld dat nu naar kinetisch noord gaat zou eigenlijk bij ons moeten komen dan kunnen we aan de slag.

Johan: "En dan niet te vergeten dat alle huurders elke maand die servicekosten betalen maar niemand weet wat er precies mee gebeurt."

Casper: "We zitten dus in een moeilijke positie en we weten niet of we alle rechten die kinetisch noord nu heeft aan ons over worden gedragen. Bijvoorbeeld het recht om te programmeren, de waterbron heeft ons 4 a 5 ton gekost en is via overheidssubsidie door op ons initiatief binnengehaald daarvan vinden wij ook dat die bij ons hoort. Net zoals het kunstengeld dat is ook door ons binnengehaald maar daar krijgen we ook geen zekerheid over of het aan ons wordt overgedragen. Ze vragen dan wie zijn jullie?"

Johan: "Job Cohen en andere politici snappen dat wij de huurders vertegenwoordigen maar op het niveau van de ambtenaren en woningbouwcorporaties erkennen ze ons niet. Zij zien niet in dat wij werken aan de community vorming. Hier vindt de werkelijke machtsconfrontatie plaats."

Casper: "zij voeren een achterhoede gevecht en proberen over ons heen te walsen omdat zij een andere strategie hebben."

Moderator: "Zijn alle bedreigingen nu genoemd?"

Bart: "Volgens mij is er ook nog een krachtige bedreiging van binnen uit namelijk of de zelfwerkzaamheid echt tot stand gaat komen. Daarnaast gaat er vanuit het broedplaats beleid een bedreiging uit namelijk dat zij zich alleen focussen op het aantal vierkante meters en weinig oog hebben voor de mensen en de kunst. Het is straks een woningcorporatie die de huurdifferentiatie gaat regelen en het eerste plan is dat de huur omhoog gaat. Economische motieven spelen hier dan de hoofdrol."

Casper: "De inspraak van de onroerend goed sector is bijzonder groot in de kunstsector. Wat doen die woningbouwcorporaties in de kunstsector?"

Bart: "Dus de vierkante meters zijn weliswaar gewaarborgd maar de sfeer en de identiteit, dus wie hier gaan huren, is op geen enkele manier gewaarborgd voor de toekomst. We hebben tal van voorbeelden in de stad waarbij kunstinitiatieven via huurverhogingen het veld moeten ruimen."

Johan: "Heel concreet zien we twee dingen. Een systematisch gebrek aan informatie bij de sturende politici en vanuit dit gebrek aan informatie over wat de levende of werkende mensen in dit soort gebieden overkomt geven ze teveel vertrouwen aan de woningbouwcorporaties. En die komen er telkens mee weg. En pas later komen ze er achter, godverdomme ze hebben er Maserati's voor gekocht. De managers en de ambtenaren hebben zo een fantastische machtspositie weten te verwerven want die dealen met elkaar. De topbestuurders zijn vaak wel van goede wil of ze benaderen ons met een open blik maar zijn dus gewoon niet op de hoogte. Hier heeft de externe communicatie dus gefaald."

Moderator: "En hoe zouden jullie dat kunnen oplossen?"

Bart: "We zitten gewoon in een enorm krachtenveld in een gebied dat snel is opgekomen. Het is een complexe situatie waar er ook geen simpele oplossing voor is. Het broedplaatsbeleid versimpelt alles. Maar waarom zou je het versimpelen wat schiet je daarmee op. Wij proberen telkens het gesprek aan te gaan. Wij zitten in een heel dynamiek gebied en er komt een hele

nieuwe dynamiek over ons heen. Er komen nu partijen die zeggen we gaan het zo doen. En in dit krachtenveld moeten e heel erg met elkaar blijven praten.”

Moderator: “Dus die complexe omgeving kun je niet oplossen maar die kun je alleen leren te begrijpen.”

Casper: Er komt nu een enorme golf over ons heen. En buiten onze creativiteit komt er ook een hele nieuwe financiële en creatieve energie bij. We kunnen het over ons heen laten komen maar we kunnen ook zeggen we gaan als een surfer om de golf mee. Zodat we er ook beter van worden. Maar hier hebben we wel een positie voor nodig. Daarom moet bijvoorbeeld het kunstengeld bij ons terecht komen zodat we inspraak hebben. En daarom zit ik in het bestuur om dit gebied op een open democratische en transparante wijze vorm te geven. En uiteindelijk is dit gebied maar een postzegeltje in een groter geheel maar ik wil wel dat wij ons postzegeltje zelf vorm kunnen geven, of in ieder geval voor tachtig procent.

Moderator: “Hoe kun je dan die positie verkrijgen?”

Ellen: “Door ook met daden en inhoud te bewijzen dat je iets toe kan voegen aan het gebied. Bijvoorbeeld door een structuur te geven aan de gebruikers om evenementen en exposities te organiseren.”

Moderator: “Er is behoefte aan professionalisering maar hoe kun je dit bewerkstelligen. Door professionals aan te roepen?”

Casper: “We hebben dat ook al gedaan maar die sturen natuurlijk een rekening. We hebben ook een advocaat en die stuurt de hoogste rekeningen. Maar er is gewoon geen geld op onze rekening.”

Anne Marie: “en de gebruikers kunnen die niet helpen”

Casper: “Dat hebben we al gevraagd maar er komt telkens weinig uit. En wij moeten gewoon door met de dagelijkse werkelijkheid”

Moderator: “En moet je dan niet je interne communicatie verbeteren? Zodat je men kan aansporen om te helpen.”

Bart: “Ja maar die communicatie werkt het best via informele gesprekken in plaats van e-mails want die worden toch niet gelezen”

Ellen: “Maar de bereidwilligheid om te helpen wordt nu ook groter nu men merkt dat we successen hebben behaald en we er daadwerkelijk zijn.”

Moderator: “Herkennen jullie de observatie dat hier veel gebruikers zijn die hier slechts zijn voor de lage huur en niet om idealistische motieven?”

Casper: “Ja. Maar dat geldt misschien voor de laatste groepen maar voor de eerste gebruikers zeker niet. Die kwamen niet in een gespreid mandje. Maar die eerste groep kan ook een bedreiging zijn. Want dat zijn egoïstische eigenwijze mensen die heel goed voor zichzelf kunnen zorgen en ik hoor hier misschien ook zelf bij. En die hebben geen andere mensen nodig. En die transformatie wordt voor die groep moeilijk.”

Bart: “Maar toch drijft de plek op idealistische mensen en niet op de opportunisten.”

Ellen: “Want als je hier zit wordt er ook iets van je verwacht.”

Moderator: “Toch blijft communicatie een onderdeel waar aan gewerkt moet worden. Voor de interne en externe communicatie moet gewoon een concreet plan gemaakt worden.”

Casper: “Wij zijn nu vooral bezig met de externe communicatie oftewel met onze vijanden. Dit komt vooral voort uit noodzaak. Bovendien krijgen we uit de ledenvergadering niet direct de vraag om de communicatie te verbeteren. Toch klopt het wel dat wij vrij slecht zijn in het bereiken van de nieuwkomers.”

**Bachelorscriptie
Algemene Cultuur Wetenschappen
Juli 2009**

De NDSM-broedplaats en de problematische aspecten van het ‘broedplaatsbeleid.’

**Een onderzoek naar de gevolgen van
gentrification en institutionalisering voor de
gebruikers van de NDSM-broedplaats.**

Valentijn Rambonnet – 5839971

Tel.: 06-48467468

Hoofdstraat 45

3971 KB

Driebergen-Rijsenburg

Scriptiebegeleider: Drs. Dos Elshout

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM